

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2012

Jana Kurová

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra středoevropských studií

Bakalářská práce

Kurová Jana

Vliv tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací
těšínského Slezska

-

The influence of Jan Kubisz' work on the identity and cultural
awareness of three generations of těšínské Slezsko

Praha 2012

vedoucí práce: Mgr. Michala Benešová

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Michale Benešové za metodické vedení mé práce a také za veškerou pomoc a čas věnovaný mně při jejím zpracování.

Speciální poděkování bych chtěla věnovat svému otci Czesławovi, za obohacující konzultace, trpělivost a čas, který mi věnoval.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Třinci dne 13. 8. 2012

Jana Kurová

Anotace

Cílem této bakalářské práce je zjištění míry vlivu Kubiszovy tvorby na identitu a kulturní povědomí tří generací lidí těšínského Slezska. Za tímto účelem byla zobrazena metodologická východiska, kde poukazují na pojmy a teorie, se kterými pracuji v další části této práce. Dále jsem zobrazila stručný historicko-kulturní vývoj na Těšínsku a představila osobu Jana Kubisze. Abych mohla prokázat míru působení autorovy tvorby na sebeidentifikaci místních lidí, uvádím v kapitolách praktické části obsah a výsledky studie, kterou jsem na toto téma v těšínském Slezsku realizovala. Na závěr práce všechny své poznatky sumarizuji.

Klíčová slova

Těšínské Slezsko, Region, Kubisz, Vliv, Identita

Annotation

The purpose of this paper is to find the level of influence of Kubisz' work on the identity and cultural awareness of three generations of the Tesin region of Silesia. For this purpose there has been depicted consequent methodological basis that advert to terms and theories which I use in the following part of this paper. I have as well depicted a brief historical-cultural development and introduced a person called Jan Kubisz. In order to prove the level of influence of the author's work on self-identification of local people, I present in the ending chapters merit and results of the study that I have realized in the Tesin region of Silesia. At the end of the paper I summarise my findings.

Keywords

Teschenian Silesia, Region, Kubisz, Influence, Identity

Obsah

Úvod.....	8
1. Teoreticko-metodologická část	11
1.1. Metodologický nástin práce	11
1.2. Region, regionalismus a regionální literatura	11
1.2.1. Pohraničí a hranice - vliv ano či nikoliv?	13
1.3. Vyjasnění pojmu identita	14
1.3.1. Problematika určení identity.....	17
1.4. Otázka identity – možné pohledy a souvislosti.....	18
2. Historicko-kulturní vývoj v těšínském Slezsku	20
3. Jan Kubisz	24
3. 1. Jan Kubisz- život	26
3. 2. Jan Kubisz- tvorba.....	27
3. 2. 1. Jan Kubisz- hymnická píseň Płyniesz Olzo po dolinie	30
3. 3. Jan Kubisz – vliv na kulturní povědomí.....	32
4. Praktická část	36
4. 1. Studie vlivu tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska.....	36
4.1.1. Nastavení východisek a možného pozadí pro výsledky studie	37
4.1.2. Základní kritéria studie.....	39
4.1.3. Popis studie.....	39
4.1.4. Vzor ankety - struktura anketních otázek	42
4.2. Vyhodnocení studie – obecné shrnutí	44
4.2.1. Vyhodnocení studie - odpovědi respondentů	44

4.3. Vyhodnocení studie – celkové vyhodnocení.....	53
4.3.1. Studie Kubiszova vlivu na tři generace Těšínska – tvořivé poznání autorky.....	55
5. Závěr	58
6. Seznam použité literatury.....	60
Příloha č. 1 - Obrázky	62
Příloha č. 2 - Płyniesz, Olzo po dolinie	67

Úvod

Když jsem měla tu možnost cestovat po světě, nijak zásadně jsem se nelišila od ostatních turistů - také jsem měla fotoaparát a snažila se zachytit všechny zajímavé momenty. Možná se však odlišuji svým úhlem pohledu. Dívám se na svět trochu jinak, „sociologicky“. Události, různé situace a mezilidské vazby, které se mi mnohokrát podařilo zachytit díky mému fotoaparátu, pouze prohlubuji mou touhu po poznání. Poznání toho, jaký vliv na sebe mají různí lidé, určité věci anebo události.

Když došlo k výběru tématu bakalářské práce, právě i díky tomu jak píšu, jsem věděla, že nechci, aby tato práce byla čistě literární, historická či jazyková. Chtěla jsem, aby v sobě měla sociologicko-kulturní náboj. Ze začátku mi takové zpracování tématu nebylo dovoleno, ale po změně vedoucího práce a několika zásadních změnách v obsahu se ukázalo, že tento krok bude jediné přínosem. Vše bude lépe uchopitelné a zároveň lépe prokazatelné.

Pocházím z euroregionu těšínské Slezsko, které bylo mnohokrát jádrem sporů mezi okolními státy. Proto jsem se pro zpracování mé práce rozhodla najít člověka, který měl nemalý vliv na místní lidi a podílel se na utváření důležitých mezníků tohoto regionu. Chtěla jsem, aby to byl člověk, o kterém v zásadě neexistuje žádná ucelená publikace, pominu-li pár pamětí a statí napsaných k výročí jeho narození či úmrtí. Tímto člověkem, zdá se ideálním, je učitel Jan Kubisz (1848-1929).

Tématem mé bakalářské práce v obecné rovině je člověk a jeho vliv na okolí.

Konkrétní téma zní:

Vliv tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska.

Jelikož mám ráda tvořivé poznání, rozhodla jsem se toto téma řešit v rámci konkrétní studie pomocí dotazníků a prostřednictvím rozhovorů nahraných na diktafon. Protože takto, a o tom jsem přesvědčena, jsem byla schopna téma relevantně uchopit, a proto může být tato práce skutečným přínosem pro další studenty zabývající se touto problematikou. Skutečně o Kubiszovi neexistuje studie zabývající se jeho odkazem pro lidi žijící na Záolží. Rozhodla jsem se tuto mezeru vyplnit a iniciovat tak několik jiných možných přístupů a pohledů spojených s jeho osobou.

Já osobně jsem se s tvorbou Jana Kubisze setkala již v raném dětství, aniž bych věděla o tom, že je autorem písně *Płyniesz Olzo* nebo *Ojcowského domu*. Jeho tvorba na mě měla již tenkrát velký vliv. Až ve škole, při studiu dějin těšínského Slezska, jsem se dozvěděla, že tyto písně napsal právě on. Aniž bych si to uvědomila, Kubiszova tvorba mě, ať už přímo nebo nepřímo, pořád ovlivňuje a provází. Postupem času jsem začala více vnímat situaci, která kolem mě byla a pociťovat národnostní neshody, které můžeme na Těšínsku místy pozorovat. V té době jsem se začala ptát, proč tomu tak je? Čím je způsobeno, že mezi mladší generací často slyšíme i nekorektní antisemistické narážky? Všechny tyto protipolské jevy jsou podle všeho způsobeny rozdělením těšínského Slezska v roce 1920, kdy došlo k přidělení částí tohoto území Polsku, ale druhá část území, s velkým počtem polských obyvatel, zůstala na české straně. Tato skutečnost poznamenala mnoho lidí, mezi jinými i Jana Kubisze, kterému se v této práci věnuji. Byl znám tím, že po rozdělení Těšína na Cieszyn a Český Těšín už nikdy nepřekročil státní hranici, protože říkal „To vy máte Polsko, my ne“. Přesto i dnes, po devíti desítkách let, se na Těšínsku místy setkáváme s projevy netolerance. Dle mého názoru jde často o neúplné znalosti lidí a jeden z možných stereotypů mezi Čechy a Poláky, který na svých bedrech Těšínsko ponese ještě řadu let. Tyto a řada jiných událostí přispívá k problematickému určení vlastní identity místních lidí.

Kubiszova tvorba je prosycena národnostními otázkami a často je používána jako zdroj informací k poznání dějin Slezska. Řadí se tak k jeho kulturnímu dědictví. Vidím tedy možnou spojitost mezi Kubiszem a zdejšími obyvateli. Ptám se - Je skutečně Kubiszovým dílům připisovaná lidmi žijícími v tomto regionu taková důležitost jakou jim připisují já? Je vůbec možné, aby jeho díla měla vliv na identitu místních lidí?

Takto stručně jsem se pokusila popsat moji zkušenost s Kubiszem a tím zároveň nastavit kontext, s nímž budu pracovat ve studii v praktické části své práce, kdy vycházím z toho, že píseň *Płyniesz Olzo* jakožto neoficiální hymnu *Zaolží* zná, minimálně z poslechu, každý místní obyvatel. Současně se domnívám, že Jana Kubisze, označovaného za otce „*zaolziańskiej literatury*“, by mohl znát minimálně každý druhý člověk.

Zásadním cílem této práce je získat odpověď na otázku, jak dobře je mezi lidmi známá Kubiszova tvorba a do jaké míry má její obsah vliv na vytváření identity místních lidí?

Dalším cílem této práce je zjistit význam Kubiszovy tvorby mezi jednotlivými generacemi.

V neposlední řadě budu chtít zjistit to, jestli je, popřípadě proč je Kubiszův odkaz předáván z generace na generaci.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, teoretické (kapitoly 1, 2, 3) a praktické (kapitola 4). Dále práce obsahuje kapitolu 5 (vyhodnocení cílů práce a závěr) a taktéž seznam použité literatury a přílohovou část. V teoretické části se věnuji hlavně metodologickým východiskům, kde se pokouším nalézt vhodné definice, které mě budou provázet v průběhu celé práce (kapitola 1). V dalších kapitolách hlavní části pak naleznete i krátký historicko-kulturní přehled těšínského Slezska druhé poloviny 19. století (kapitola 2) a kapitolu 3 věnovanou Janu Kubiszovi. Nedílnou součástí je popis specifických rysů jeho tvorby, jelikož odkaz, který zde nacházíme, je velice důležitý pro optimální výsledky mnou realizované studie. Kapitoly 2 a 3 jsou jakýmsi můstkem mezi teoretickou a praktickou částí.

V praktické části podrobně představuji kritéria, která museli splňovat respondenti a popisují jednotlivé kategorie. Následně přejdu k vyhodnocení anket v rámci jednotlivých generací. Tuto praktickou část vnímám jako vyvrcholení celého mého snažení, kdy bych na konci měla dojít k zajímavému zjištění a závěru. Součástí práce jsou výsledky anket zobrazeny v grafické podobě. V závěru práce jsou zahrnuty přílohy.

V průběhu přípravy a psaní této práce jsem čerpala z řady sociologických, historických, ale i literárních publikací známých autorů - vědců, jako jsou: Bauman, Bokszański, Hrbata, Kaszper, Lewowicki, Michalska, Rusek, Zahradnik a další¹. Tyto publikace jsem se rozhodla použít, protože pojednávají o tématech, se kterými v této práci pracuji. Jejich obsah byl pro mě přínosem i pro další studium zkoumaného tématu a hlavně mi pomohl v lepším pochopení mnou zvolené problematiky, se kterou zde pracuji. Součástí práce jsou také přímé citace z Kubiszova nejznámějšího díla *Pamiętniku starego nauczyciela*. Dále jsem čerpala z novinových článků či periodik, které jsou umístěny v archívu Kongresu Poláků v Českém Těšíně. Velkým obohacením v cestě za poznáním pro mě byl rozhovor s bývalou, regionálně uznávanou učitelkou polského jazyka paní Mgr. Danielou Zarembovou a bývalým ředitelem Matice školské panem Januszem Brannym.

Poznámka autorky: Citáty a výpovědi respondentů jsou v práci zaznačeny tučně nebo kurzivou, pak také slova, která zdůrazňují význam jednotlivých výpovědí, jsou označeny tučně.

¹ Viz. 6. Seznam použité literatury.

1. Teoreticko-metodologická část

1.1. Metodologický nástin práce

Abych se mohla pokusit splnit cíle práce, které jsem si stanovila, považuji za nezbytné v metodologické části vyjasnit několik pojmů, se kterými pracuji, jako jsou region, pohraničí, regionální literatura a identita (sebedefinování), které jsou dílčími částmi této práce a úzce spolu souvisí. Vybrala jsem si je hlavně z toho důvodu, že většina z nich má vliv na tvorbu identity místních lidí nebo jejich identitu přímo utváří. Je proto nutné nalézt měřitelnou definici těchto pojmů, které mnohdy podléhají řadě osobních či kulturních interpretací. Jelikož mám ráda práci s citáty, neboť v nich člověk může nalézt řadu významů, návodů či varování, dovolím si proto místy nějaký citát připojit. Při snaze o výstižné vyjádření dané problematiky jsem dlouho zvažovala, z jaké strany ji bude vhodné uchopit. Znam však jedno *motto*: **Pro děti Vašich dětí**. Přišlo mi přiměřeně vhodné, abych jej použila pro snazší vtažení do tématu. V průběhu práce naleznete zdůvodnění proč tomu tak bylo.

Protože v práci pojednávám o regionální tematice, vnímám jako vhodné – samotné přiblížení významu slov – region a pohraničí. Oba tyto pojmy mají svůj význam ve vývoji speciálně utvářené identity místních lidí. Je nutno podotknout, že i Kubiszova tvorba byla otázkou regionu poznamenána, a proto v teoretické části práce charakterizuji také regionální literaturu, které se Jan Kubisz ve svém tvůrčím životě věnoval.

1.2. Region, regionalismus a regionální literatura

Otázka regionu je bezpochyby problematikou interdisciplinárního charakteru. Téma regionu je totiž ve své nejhlubší podstatě záležitostí sociologickou, kulturněvědnou, etnografickou a v neposlední řadě historickou. Slovo region pochází z latiny, ze slova *regio*: okolí, krajina nebo okraj města². Když řekneme region, zpravidla se nám vybaví spojitost s konkrétním teritoriem, vnímaným jako část národního nebo státního území, lišící se jedním nebo více specifikami, které je odlišují od sousedních oblastí. Damrosz uvádí dva typy regionu: region, který tvoří lineární hranice (administrativní a státní) a region s nelineárními hranice (kulturní a jiné)³. Pokud nás v tomto případě zajímá kulturní region, zpravidla se tímto pojmem myslí místo, odkud se čerpají životní podněty pro nejen literární tvorbu. Toto

² Damrosz, J.: Region i regionalizm, Warszawa, 1987, s. 10.

³ Damrosz, J.: Region i regionalizm, Warszawa, 1987, s. 22.

místo je obvykle identické s lokalitou, kde se narodil sám autor, či prožil své dětství nebo jinou část života. Slovem odvozeným od slova region, je *regionalismus*. Regionalismus je termín, který se objevil ve Francii ke konci 19. století. Ze začátku byl regionalismus považován za společenskou praxi, která se snažila vyvíjet úsilí a pečovat o rozvoj a zachování kulturního dědictví a etnických tradic určitého regionu. V souvislosti s Kubiszem a jeho tvorbou nás bude zajímat tzv. první fáze regionalismu (přelom 19. / 20. století), tedy tradiční regionalismus, který je charakteristický tím, že vychází ze společenství žijícího v daném regionu, dochází zde k zviditelňování kultury, k zakládání škol, knihoven, kulturně orientovaných spolků a v neposlední řadě jsou udržovány regionální tradice⁴. Damrosz vidí podobu dnešní regionalizace jako mozaiku, kterou se podařilo poskládat z několika historických vrstev⁵. Funkce, které splňuje regionalismus, jsou jakousi odpovědí na potřebu identifikování se s regionem.

Dalším pojmem, který bych chtěla přiblížit je regionální literatura, se kterou se v tvorbě Jana Kubisze setkáváme. Potřebnou definici se mi částečně podařilo nalézt ve sborníku *Román a genius loci* Zdeňka Hrbaty s podtitulem *Regionalismus jako pojetí světa* v evropské a americké literatuře. Přikláním se k tvrzení Hrbaty týkající se toho, že je zcela v pořádku pokud dojde k záměně pojmu „regionální“ s „lokálním“, čímž se dle Hrbaty přibližujeme k topografickému vymezení a charakteru dané oblasti⁶. V praxi toto přibližně znamená, že každé dílo je zasazené do nějakého místa (v tomto případě regionu) od něhož také odvozuje sobě vlastní význam. Souhlasím s Hrbatou, když popisuje region jako část územního celku, čímž se ten dostává do jakési výjimečnosti. Tímto myslím, že se region dostává do tzv. periférie. Je zde cítit značný rozdíl mezi tím, která díla jsou psána v tzv. centru a která naopak v periférii. Regionální literatura je proto chápána jako „periferní literatura“ v případě, že se vyznačuje jistými specifickostmi, tak jak je nalezneme ve *Slovníku literární teorie*, „*Regionální literatura jsou v běžném pojetí všechna literární díla, v nichž se výrazným způsobem odráží autorův vztah k určitému kraji, k jeho zvláštnostem společenským, kulturním i jazykovým, k jeho etnické i přírodní osobitosti. V užším smyslu jde o literaturu, která slouží specifickým kulturním potřebám určité kraje a spoluvytváří místní kulturní život*“⁷.

⁴ Kraus, J.: *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*, Praha, 2005, s. 688.

⁵ Damrosz, J.: *Symbolika regionu jako vyznacznik odrębności*, Opole, 1988, s. 33.

⁶ Hrbata, Z.: *Román a „genius loci“*. *Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*. Praha, 1994, s. 5

⁷ Vlašín, Š. a kol.: *Slovník literární teorie*. Praha, 1984, s. 312.

Dále je vhodné rozlišit regionální a regionalistickou literaturu tak, aby nedošlo k její záměně, na což upozorňuje ve své knížce i Hrbata. Zjednodušeně řečeno - v obou případech je znalost daného regionu velmi dobrá, avšak v případě regionalistické tvorby se autor nebojí vykročit za hranice regionu, v němž tvoří. Na rozdíl od regionální tvorby, kdy se setkáváme s určitým vymezeným teritoriem, ve kterém se tato tvorba uzavírá, aby mohla zdůraznit jistá specifika a hodnoty daného regionu, se tvorba regionalistická liší i tím, že je otevřena mimo jiné i rovině poznávací a tvůrčí. Tento posun od regionální k regionalistické literatuře je výrazně vidět ve vývoji literatury na území Zálží⁸. Jedná se o jakýsi posun od klasického regionálního pojetí (Kubisz) k regionalistickému pohledu novodobých autorů těšínského Slezska (Jedzok, Putzlacher), kteří se snaží čím dál tím víc překračovat vlastní centralistický pohled a reagovat na aktuální dění pomocí svých tematicky širokospektrálních publikací a článků. Jako oblíbená témata novodobých autorů se jeví ta, která jsou nějak propojena s globalizačními tendencemi anebo Evropskou unií. Mnoho současných autorů píše dvojazyčně nebo dokonce trojazyčně. Je to jakási přirozená reakce na mnohonárodnostní etnikum, další příhraniční spolupráce a neustupující kulturní růst. Je však skutečností, že ačkoli tito autoři reagují na okolní vněmy, region či zemi, ze které pochází, nikterak nezapírají. Hlubší význam tohoto zjištění (viz. výše) dokazuje citát z Dopisu Oty Filipa, kde píše: „**k prvotnímu obohacení člověka patří spolu s mateřštinou všechno, co ho poutá s domovem, regionem, či vlastí**“⁹.

1.2.1. Pohraničí a hranice - vliv ano či nikoliv?

Než se dostaneme k samotnému jádru práce, čímž je vliv tvorby Kubisze na identitu lidí z Těšínska, dovolím si ještě nastínit problematiku, se kterou se setkáváme při určení identity lidí žijících na pohraničí, k čemuž se posléze vrátím v praktické části této práce při samotném vyhodnocení anket. Při studiu různých statí a publikací na téma formování lidské identity jsem zjistila, že existuje někdo jako „člověk pohraničí“. Toto označení ve zkratce vysvětluje to, proč mají místní lidé tak velký problém s konkrétním identifikováním se, o kterém jsem se zmínila již v úvodu. Z antropologického či etnologického pohledu můžeme pohraničí definovat jako prostor, kde se setkávají různé společnosti, skupiny lidí, liší se rozdílným systémem hodnot, tradicemi, chováním, jazykem, nářečím či dialektem a často

⁸ Proč jsem zvolila tento pojem vysvětluji na str. 22 v poznámce pod čarou.

⁹ Filip, O.: Dopis Oty Filipa In. Svoboda, J.: Literatura a region, Ostrava- Opava, 1995, s. 29.

také vyznáním¹⁰. Při takovém kontaktu více kultur dochází k tzv. *mezikulturnímu vlivu*, což je stále trvající proces, kdy dochází k modifikování kultury obyvatel daného regionu¹¹. Zejména v takovýchto multikulturních pohraničních oblastech je poměrně výrazně vidět problém sebedefinování jedinců, kteří žijí neustále ve vztahu s jiným etnikem. Proto je v těchto oblastech velice problematické jednoznačně odpovědět na otázku „kdo jsem“. Dle Grabowské si je však dobré uvědomit, že člověk, který nezná odpověď na tuto otázku, není schopný plnohodnotně fungovat v dané komunitě¹². Čemuž odpovídají výsledky různých sociologických výzkumů, řešící problematiku identity nebo i výsledky posledního Sčítání lidu v roce 2011, kdy bylo povoleno, hlásit se k více národnostem¹³.

Jelikož tato práce poukazuje na spoluutváření identity obyvatel Těšínska, považuji za správné přiblížit samotný význam slova „identita“.

1.3. Vyjasnění pojmu identita

V této části uvádím několik pasáží z odborné literatury, které bezprostředně souvisí ať již tematicky nebo obsahově s problémem či procesem sebedefinování. Nalezení vhodné definice identity pro mne nebylo jednoduché. Po zralé úvaze jsem se rozhodla vyjít z několika pohledů na identitu, tak jak jej vidí známí sociologové: Erikson, Baumann, Bokszański, Rusek aj.

Kým jsem? Čím jsem? Ano, jednoduchá otázka, kterou se můžeme na určení identity ptát. Nicméně – v řadě odborných publikací samotný význam tohoto slova, slova identita, téměř není k nalezení, téměř se neuvádí. Malou výjimkou budiž článek Identita v sociální psychologii, kde Bačová uvádí význam tohoto slova, jako totožnost, stejnost osoby v čase a ve všech okolnostech¹⁴. Posléze pak v různých slovníkových definicích identity můžeme nalézt synonyma jako osobnost, jinakost, individuálnost aj. ničím nezaměnitelná podstata,

¹⁰ Rusek, H.: Człowiek pogranicza In. Lewowicki T.: Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości- problemy i sugestie rozwiązań, Warszawa- Toruń, 2008, s. 87.

¹¹ Michalska, M.: Religijność na pograniczu. Polacy na Zaolziu, Czeski Cieszyń, 2006, s. 66.

¹² Lewowicki, T., Grabowska, B.: Społeczności pogranicza- Wielokulturowość- Edukacja, Cieszyń, 1996, s. 43.

¹³ Více informací na: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/01000-12>

¹⁴ Bačová, V.: Identita v sociální psychologii In. Výrost, J., Slaměnik, I.: Sociální psychologie, Praha, 2008, s. 110.

díky které je člověk samým sebou a ne někým jiným¹⁵. Dovolte mi jakési osobní shrnutí a to, že identita je v zásadě soubor jistých vlastností, které jsou velmi důležité proto, abychom mohli být samým sebou. Pokud dojde ke změně těchto vlastností, přirozeně přestaneme být tou osobou, kterou jsme byli dříve, tedy přestaneme být sami sebou. Nejsem však sama, kdo si určitě položí otázku, které jsou to ty podstatné vlastnosti, které tvoří identitu? Mnoho autorů zabývajících se touto problematikou konstatuje, že je v dnešní uspěchané době a světě, který prochází tolika změnami, velice obtížné jednoznačně určit konkrétní vlastnosti identity. Identita se v zásadě stává disciplinou, kterou se zabývají různá odvětví¹⁶.

Sociální, kulturní, ekonomická či politická sféra, všechny vyjmenované oblasti prošly bezpochyby ve 20. století velkými změnami, a proto není pochyb, že se u moderního člověka změnila podmínky v tom jak určit vlastní identitu. Na sklonku 20. století se tentýž význam slova identita stal jedním z hlavních diskusních témat ve veřejných debatách. Je však vhodné doplnit, že pojem identita se začal v diskursu sociálních věd objevovat již v 50. letech. Jeho tvůrcem byl Erik Erikson- německý psycholog židovského původu a zastánce neofreudismu¹⁷. Hlavní myšlenka obsažená v jeho pracích definuje identitu jako stabilní útvar sebeidentifikace jedince, který je utvrzován okolním vlivem prostředí¹⁸. Bez pochyb je jeho tvrzení také správné, nicméně raději použiju pro svoji studii modernější pohled, který vnímá identitu jako reakci na okolní svět každého jedince¹⁹. Vlastně se jedná o proces. Proto si jako výchozí definici, se kterou budu pracovat v průběhu studie, vyberu tu, jejíž autorkou je Aldona Jawłowska, která uvádí: **„Rozhodně bližší je mi definování identity takovým způsobem, ve kterém je tento pojem součástí nějakého procesu než ten, v němž je identita pouhým**

¹⁵ Kraus, J.: Nový akademický slovník cizích slov A- Ž, Praha, 2005, s. 335.

¹⁶ Viz. výše, kde jsem použila pouze definování slova identita ze sociální psychologie, která se v tomto případě může použít. Je známo, že toto slovo může mít různé definice, záleží od oblasti, kterou se zabýváme (literární, sociologická, psychologická, historická aj.).

¹⁷ Neofreudismus- směr v soudobé psychologii, psychiatrii a fylozofii (vzniklý ve 30. letech 20. století) uplatňující tendence, které se v kontextu dynamické psychologie odlišují od ortodoxního freudismu In: Nový akademický slovník cizích slov, red. Kraus, J., Praha, 2005, s. 551.

¹⁸ Jasiński Z., Kozłowska A.: Tożsamość narodoła młodzieży na pograniczach, Opole, 1997, s. 29 In Witkowski L.: Rozwój i tożsamość w cyklu życia, Toruń, 1989, s. 61.

¹⁹ Szczepański J.: O indywidualności, Warszawa, 1988, s. 108.

výsledkem procesu. Zde je důraz kladen na otázku, jakým způsobem se tvoří a mění totožnost jedince a ne to, co je to identita“²⁰.

Ve vyhodnocování jakýchkoliv anket je zapotřebí zaměřit se na to, co identitu určuje, s čím se spojuje a co ovlivňuje její obsah. V takovém případě se nesmíme zapomenout odvolat na národní identitu, která je úzce spjata s individuální identitou. V průběhu studie národní či etnicko-kulturní identity je zapotřebí brát v úvahu některá z kritérií. Jsou to hlavně objektivní a subjektivní kritéria. Dle názoru Andrzeje Sadowského a Mirosławy Czerniawské můžeme za objektivní kritéria považovat např. národní autoidentifikaci nebo určení sounáležitosti jedince se skupinou (z pohledu ostatních členů společnosti). Avšak mezi subjektivní kritéria, které zmiňuje Sadowský s Czerniawskou patří takové, jako: národní důstojnost, láska k vlasti, národní jazyk, spjatost s národními tradicemi, pocit jinakosti (mezilidské), ale také povědomí o společném kulturním životě²¹. Jelikož tato práce pojednává o menšině žijící v těšínském Slezsku, cítím, že by bylo správné odlišit etnickou identitu od té národní identity (avšak tyto dvě identity se nemusí vzájemně vylučovat). Jak tvrdí Jerzy Smolicz, etnická identita je zvláštní pocit, kdy patříme do určité skupiny lidí a jsme součástí její kultury. Podstatné je, abychom v rámci této sounáležitosti přijali základní hodnoty této skupiny, byli si vědomi jistých odlišností, spojitosti s ostatními členy tohoto etnika, ale zároveň si uvědomovali historické momenty této skupiny a zasadili se o její pokračování. V rámci etnické identity bych ráda vymezila objektivní kritéria, která použiju v pozdější studii. Mezi tato kritéria patří např. místo narození nebo bydliště, společná kultura, společný stát, částečně také náboženství, ale také takové věci jako jsou společné osudy lidí, společné charakterní rysy i aktuální soužití²². Ve studii této práce pojednávám o identitě třech generací těšínského Slezska, proto je téměř jisté, že se vývoj i vlastnosti, které spoluvytváří jejich identitu, budou odlišovat. Zajisté se může lišit i míra vlivu Kubiszovy tvorby na jednotlivé kategorie. Již teď jsem schopná vymezit některé aspekty, díky kterým se mohou vytvářet tyto rozdílnosti. V případě nejstarší generace, tedy lidí narozených do roku 1950, se nejspíše setkáme s odvoláváním na národní aspekty. Tuším, že čím více se budeme přibližovat nejmladší generaci, tím znatelněji budeme mít možnost cítit regionální vymezování vůči

²⁰ Jawłowska A.: Wokół problemów tożsamości, 2001, s. 54. (cyt. podle Bokszański Z.: Tożsamości zbiorowe, Warszawa, 2005, s. 35).

²¹ In Bokszański Z.: Tożsamości zbiorowe, Warszawa, 2005, s. 81.

²² Rusek H.: Religia i polskość na Zaolziu, Kraków, 2002, s. 19 In Sakson A.: Mniejszość niemiecka na tle innych mniejszości narodowych we współczesnej Polsce: Przegląd Zachodni, nr 2, R. 47, s. 1-23.

národu (směr od centra do periferie, resp. národního centra do vlastního centra). Nicméně, nejsem si tak zcela jista, jestli identita mladé generace „Zaolzian“²³ bude spojena více s regionem nebo bude mít národní charakter. Z osobní zkušenosti bych si však dovolila spekulovat, že se setkáme spíše s pocitem lokální sounáležitosti, pocitem spjatosti s místními dějinami, starší literaturou a tradicemi Záolží, než s národními polskými nebo českými tradicemi atd.

1.3.1. Problematika určení identity

Identita lidí, kteří bydlí na Záolží je vytvářená v neustále se měnící sociální realitě pohraničí. Záolží je vzhledem na podmínky, které určují identitu jednotlivce velmi specifickou oblastí. Tvoří klasický příhraniční region a to jak z hlediska územního (geografického- vzhledem na svoji lokalizaci jím byl vždy), politického (od 1920), národního (etnického), jazykového, kulturního, také náboženského²⁴. Kromě specifické funkce Záolží jako příhraničního regionu je tato část území výjimečná také tím, že zde bydlí polská národnostní menšina. Jak uvádí Halina Rusek, o tom, že zde žije polská menšina, rozhodly osudy politických mechanismů a ne její vlastní volba²⁵. Geografická poloha a historie těšínského Slezska rozmístila jeho obyvatele na pomezí několika kultur a národností. V důsledku rozdělení území v roce 1920 nastalo pro polskou část obyvatelstva, které se najednou ocitlo za hranicemi Polska, těžké období. Polská populace se usilovně snažila zachovat své národní tradice, kulturně-osvětové úspěchy a národního ducha. Snažila se také o co největší rozšíření kulturního života také na území Česka²⁶. Nejen v minulosti byla oblast Záolží silně ovlivňována různými kulturami. Tento proces přetrvává a kulturní smýšlení místních obyvatel je i nadále měněno. I přes různorodé kulturní vzorce, tvoří Záolží jeden celek, který spoluvytváří starší „zaolziańska“ kultura (která má kořeny v pradávné tradici ještě nerozděleného území těšínského Slezska), česká národní kultura, polská národní kultura, která zde proniká pomocí hromadných sdělovacích prostředků a od roku 1992 také prostřednictvím přímého kontaktu (po otevření česko-polských hranic v roce 1992)²⁷.

²³ Zaolzianin nebo-li Zaolzianie je typické místní označení všech lidí pocházejících z polského etnika v těšínském Slezsku. Toto označení se používá v každodenní komunikaci i mezi českým etnikem.

²⁴ Michalska M.: Religijność na pograniczu, Czeski Cieszyn, 2006, s. 62.

²⁵ Rusek H.: Religia i polskość na Zaolziu, Kraków, 2002, s. 32.

²⁶ Michalska M.: Religijność na pograniczu, Czeski Cieszyn, 2006, s. 65.

²⁷ Michalska M.: Religijność na pograniczu, Czeski Cieszyn, 2006, s. 66.

Neopomenutelným faktem je, že na Záolží nedochází pouze ke kontaktu mezi českou a polskou kulturou. Setkáváme se zde i s jinými, i když minoritními kulturami národnostních menšin žijících v těšínském Slezsku. Podle výsledků Sčítání lidu v České republice z roku 2001 se na území frýdecko-místeckého a karvinského kraje kromě polské národnosti objevily i národnosti následující: moravská, slezská (s těmito národnostmi se můžou ztotožňovat Poláci, ale i někteří Češi), slovenská, německá, řecká a romská (jiné národnosti jsem nebrala v úvahu, jelikož nemají více než 200 registrovaných statistických údajů). Podle údajů z Českého statistického úřadu z roku 2001 se k polské národnosti přihlásilo 7,3% obyvatel frýdecko-místeckého a karvinského kraje²⁸. Je si však dobré uvědomit, že rozmístění Poláků není rovnoměrné a v některých oblastech čítali více jak 10%. Na území těchto dvou krajů dochází také ke kontaktu dvou dominantních náboženství, zejména katolického a luteránského. Podle Stanisława Zahradníka se v roce 1991 12% obyvatel Těšínska hlásilo ke katolické víře a 13% k luteránské²⁹. Mše v tomto regionu probíhají jak v češtině, tak stejně i v polštině. V posledních letech můžeme pozorovat také nárůst polských kněží.

1.4. Otázka identity – možné pohledy a souvislosti

Region těšínské Slezsko je oblastí, která je velice zajímavá nejen pro sociology, ale také pro řadu lingvistů, historiků či etnologů. Taktéž z hlediska vyvážení identity je Záolží velmi specifické. Ve spojitosti s Kubiszem je dobré se zaměřit na dvě oblasti, školství a církev. Tyto dva faktory měly obrovský podíl na vytváření národního hnutí a formování národní identity místních lidí. Byli to většinou faráři a učitelé, kteří zásadním způsobem ovlivňovali vznik kulturních a osvětových organizací. Nejednou byli jakýmsi zprostředkovatelem mezi obyvatelstvem menších měst a centrální moci regionu. Velmi často také informovali o kulturním a osvětovém dění nad rámec Těšínska. Dalším faktorem, který je neméně důležitý a pomáhá v utváření identity, je rodina. Ráda bych se zmínila o pozici rodiny a rodinné výchově právě ve spojení s Kubiszem. Jak je obecně známo mezi badateli, není lhostejné, kdy a kde se narodíme. Já jsem si dovolila vycházet z koncepce Jana Dvořáka, kterou nazval „vnitřní regionalismus“- regionalismus jako osudové spříznění³⁰. Tato koncepce

²⁸ Český statistický úřad: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2003170D4/\\$File/41140315.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2003170D4/$File/41140315.pdf), 07.05.2010

²⁹ Kadłubiec, K.D. i kol.: Polská národní menšina na Těšínsku v České Republice, Ostrava, 1997, s. 177.

³⁰ Dvořák, J.: Region jako otevřený prostor In: Svoboda, J.: Literatura a region, Ostrava- Opava, 1995, s. 19- 20.

ve své podstatě pojednává o životním vývoji v konkrétním prostoru a čase, což potvrzuje tvrzení výše, že není jedno, kde se narodíme a kdy se narodíme. Většina z nás se povětšinou neumí nepozastavit nad rádobý zcela přirozenými věcmi. Když se nad nimi přesto zamyslíme, přijdeme na to, že všechno v našem životě začíná (narozením) a obdobím dětství. Pokud tyto jevy spojíme s vlivem rodiny a samotného Kubisze, je vysoce pravděpodobné a tudíž vskutku možné, jak se domnívám, dojít k velmi zajímavým zjištěním, kterým se věnuji v praktické části své práce. Avšak pro úplnost a věcnou ucelenost rámce východisek pro praktickou část práce, nemohu jinak, byť alespoň v omezené formě a to z titulu možného rozsahu práce, uvést – zmínit i další dva pilíře, kterými jsou: popis historicko-kulturního vývoje na Těšínsku a seznámení se s Janem Kubiszem – jeho životem, tvorbou a vlivem na kulturní povědomí, které takto teoreticko-metodologickou část práce doplňují.

.

2. Historicko-kulturní vývoj v těšínském Slezsku

Úvodem, dovoluji mi citát z publikace Zbigniewa Zielonki: „**Sięgamy do historii nie po to, by powstrzymywać jej bieg, by nawoływać do naśladowania i kultywowania przeszłości, lecz po to, by zrozumieć to co było w przeszłości i co kształtowało naszą współczesność**“³¹. Jeví se mi, že tento citát zcela jasně vystihuje můj záměr. Chci popsat někdejší vývoj na Těšínsku proto, aby bylo snazší pochopit vliv či míru Kubiszova vlivu na tři generace místních lidí.

Těšínské Slezsko je územím, které se stalo diskusním tématem pro mnohé publikace. Jedná se o region, kde se můžeme setkat s různými kulturami a mísením národů. Především jde o tato etnika, české, slovenské, polské, německé, ale i řecké či dokonce romské. Těšínsko dlouhou dobu bylo důvodem většiny neshod mezi okolními státy.

Dějiny tohoto velice zvláštního regionu sahají až do dob, kdy začal vznikat polský a český stát. Právě pro ně se stalo území těšínského Slezska důvodem neshod a rozepří nejen ve vztahu k národní identitě, ale hlavně ve vztahu k území. Zeměpisná poloha území měla strategický význam, což mělo vliv na oba panovníky. Jak český, tak polský panovník chtěli tato území získat pro sebe. V jižní části Jablunkovského průsmyku se spojuje údolí Olše a Váhu. Ještě známější je pak Moravská brána ležící v severozápadní části Karpat. Vedla tudy historická komunikační spojnice, kterou procházela jantarová cesta. Tato cesta spojovala Evropu s Baltským mořem³². Jak se dále uvádí v publikaci *Korzenie Zaolzia*, tuto stezku nevyužívali pouze kupci, ale také osadníci, kolonizátoři a vojenští stratégové. Vývoj se po všech stránkách zrychlil po zrušení poddanství v roce 1848. Ke konci 19. století se nejdůležitějším faktorem stala ekonomická otázka a nastaly velké hospodářské a společenské změny způsobené zdejším nerostným bohatstvím. Jednalo se hlavně o početné zásoby nevytěženého kamenného uhlí a následný vznik uhelných dolů, železáren, továren, vznik měst a komunikačních sítí nebo Košicko-bohumínské dráhy³³.

Na začátku by bylo vhodné upřesnit, odkud se vzal název Záolží (*Zaolzie*). Tento název začal být používán od poloviny 20. let 20. století, nejdříve v hovorovém jazyce, v publicistice, později také v odborné literatuře. Tento termín vyznačuje území „za Olzou“

³¹ Zielonka, Z.: *Geografia życia literackiego polskiego kręgu kulturowego na Śląsku*, Słupsk, 1994, s. 12.

³² Zahradnik S., Ryczkowski M.: *Korzenie Zaolzia*, Warszawa- Praga- Trzynieć, 1992, s. 12.

³³ Kaszper R., Małysz B.: *Poláci na Těšínsku*, Český Těšín, 2009, s. 11- 12.

(Olší)³⁴, které bylo 28. července v roce 1920, dle rozhodnutí na konferenci ve Spa připojeno k Československu³⁵. Od této chvíle je literatura a kultura tohoto regionu označována jako „*zaolziańska*“. Původně polský termín „*Zaolzie*“ používá v dnešní době už i česká historiografie. Pronikl taktéž do literatury, literární kritiky či publicistiky. Postupem času se polský termín „*Zaolzie*“ stal synonymem pro označení polskosti na druhém břehu řeky Olše. Tento termín však není známý mezi širokou veřejností. Přikláním se proto raději k označení tohoto území jako Záolží³⁶. Pro místní Poláky se tento region stal něčím významným a jejich národnostní a společenský postoj se výrazně lišil kulturním projevem od zbylé části Slezska. Poláci mají k tomuto regionu velice srdečný a specifický vztah, což se může viditelně projevit ve výsledcích anket a v jejich smýšlení o vlastní identitě.

Na formování identity místních obyvatel měla bezesporu vliv regionální kultura, která má na Těšínsku velice silné kořeny, která byla a stále je předávána z generace na generaci. I Edmund Rosner ve své publikaci píše: „**Polska mniejszość narodowa odznacza się dużą aktywnością kulturalną**“³⁷. Pokud máme pojednávat o formování národních či etnických identit a vlivu tvorby Jana Kubisze na ně, je vhodné začít v druhé polovině 19. století, kdy tyto identifikace začínají hrát v životě zdejších obyvatel nějakou roli. Osobu Jana Kubisze si můžeme spojit s osvětou či náboženstvím³⁸. Proto je dobré si také uvědomit, že národnostní otázka se nejdříve stává diskusním tématem právě v protestantských kruzích. Protestanti převažovali v národním hnutí až do osmdesátých let 19. století. Jejich obrození se zakládalo hlavně na prosazování všeho, co považovali za polskou kulturu. Propagovali také používání polského jazyka mezi místními lidmi. Jedním z hlavních bodů novodobé historie těšínského Slezska se stalo Stalmachovo³⁹ vystoupení na Slovanském sjezdu v Praze v roce 1848, kdy se

³⁴ Hraniční řeka mezi dvěma Těšín- Polským Těšínem a Českým Těšínem. V češtině je stále uznán jako oficiální název Olše. Nicméně již od roku 2007 se radní města Těšín snaží změnit název na historicky správný název, tedy Olza.

³⁵ Více o rozdělení Těšínského Slezska In Kaszper R., Małysz B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009, s. 22-29.

³⁶ Jedná se především o tu část českého Těšínska, která je souvisle obývaná polským etnikem (tedy bez Frýdecka). Z hlediska mnou prováděné studie pouze mezi polským etnikem považuji toto označení za nejvhodnější. Jelikož je tento pojem velice diskutabilní, rozhodla jsem se používat označení Záolží dle vzoru L. Martinka, který v publikaci Poláci na Těšínsku uvádí, že toto slovo vzniklo standardním postupem odvozených slov. Jedná se o spojení slov „za Olzou“. Foneticky správné je také Záolží.

³⁷ Rosner, E.: Literatura polska z czeskiego Śląska, Cieszyn, 1995, s. 9.

³⁸ Přesnější vysvětlení v kapitole o Janu Kubiszowi.

³⁹ Paweł Stalmach (1824-1891)- byl polský národní buditel, novinář a vydavatel na Těšínsku.

veřejně přihlásil k polské identitě a požádal, aby byla polština zavedena jako úřední a vyučovací jazyk. Žádal také svobodu tisku⁴⁰. Právě již ve zmiňovaných protestantských kruzích se začala rodit myšlenka sounáležitosti k polskému národu. Jan Kubisz, který byl jedním z hlavních propagátorů národní sounáležitosti na Těšínsku napsal o skutečnosti jejího šíření v protestantských kruzích ve svém díle *Pamiętnik starego nauczyciela*, takto: „*Różnica też między ewangelikami a katolikami wpadała sama w oczy [...] U ewangelika znalazłeś książki i nierzadko i gazetę, katolicy mieli tylko morawski modlitewnik, którego jeno w kościele używali*“⁴¹.

Nezbytným prostředkem, který pomáhal v šíření myšlenky národní (resp. regionální) sounáležitosti, byl tisk. *Tygodnik Cieszyński* později přejmenovaný na *Gwiazdka Cieszyńska*⁴², založený Pawłem Stalmachem již v roce 1848. Tyto noviny se staly nejvýznamnějším nástrojem v předávání polské myšlenky mezi lidí celého Slezska. Posléze již v sedmdesátých letech můžeme pozorovat, jak jde církevní rozpolcenost v národnostní otázce stranou. V řadách předplatitelů zmíněného deníku se vedle evangelíků začali objevovat také katolíci. Dokonce, deset let později, se vydavatelem těchto novin stala katolická organizace⁴³.

Kultura Poláků na Zálží se vždy koncentrovala kolem různých organizací. Tyto organizace se snažily v lidech upevňovat národní identitu. Ani v meziválečném období tomu nebylo jinak. Nejdůležitějším úkolem těchto organizací bylo také udržení polského jazyka a polského školství. Tento nelehký úkol se snažila řešit *Macierz Szkolna* (Matice školská) pro těšínské Slezsko, která vznikla v roce 1885. Po rozdělení těšínského Slezska polská menšina ještě více vystupňovala svoji činnost hlavně z důvodu stále narůstajících protipolských aktivit ze strany majoritní části společnosti. Matice školská otevírala soukromé polské školy, finančně podporovala také polské gymnázium v Orlové. Díky Matici školské vznikaly čítárny a knihovny, což mělo pozitivní vliv na šíření osvěty. K nejdůležitějším osobnostem, pro které bylo nesmírně důležité udržení národního ducha a pocitu regionální sounáležitosti, patřili: Paweł Stalmach, Karol Piegza, Gustaw Fierla a pochopitelně také Jan Kubisz. Po druhé světové válce se jedinou možností pro zachování polské menšiny stal kulturní život na

⁴⁰ Kaszper R., Małysz B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009, s. 11- 12.

⁴¹ Kubisz, J.: *Pamiętnik starego nauczyciela*, Cieszyn, 1928, s. 184.

⁴² Kaszper R., Małysz B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009, s. 11.

⁴³ Tamtéž, s. 12.

Těšínsku, který se soustředil kolem novin „*Głos Ludu*“ a časopisu „*Zwrot*“. Posléze v roce 1947 též kolem nově vzniklého *Polského svazu kulturně-osvětového* (PZKO)⁴⁴, u nějž vznikla *Literárně-Umělecká Sekce* (SLA), kde mezi její členy patřilo mnoho známých osobností (Paweł Kubisz, Henryk Jasiczek a jiní). Ve srovnání s kulturním životem národů žijících na tomto území, patřil kulturní život polské menšiny mezi nejaktivnější. Pravdou je, že tyto organizace jakožto součást kulturního života polské menšiny byly ovlivňovány komunistickou vládou a musely jako mnohé jiné existující – v té době, organizace v rámci společensko-kulturního života šířit ideje shodné s jejími dogmaty. Je však velmi obdivuhodné, že i v těchto nelehkých politických podmínkách se polská menšina snažila udržet svojí kulturní identitu. Po normalizaci, která trvala do sametové revoluce v roce 1989, se otevřely možnosti pro utvoření nové, společné historie dvou států. Rok 1989 přinesl polské menšině v České republice jistou volnost - návrat k demokracii, možnost celkové realizace národnostních potřeb. Rok 1989 měl také umožnit integraci polských obyvatel s nově nastalou společenskou situací. Obnovila se činnost několika předválečných organizací a vznikla řada dalších. PZKO se stalo vládou uznávaným reprezentantem polské národní menšiny na Těšínsku⁴⁵. V roce 1990 byl založen Kongres Poláků v České republice se sídlem v Českém Těšíně, který v současné době zastřešuje všechny polské organizace.

⁴⁴ Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (PZKO)- společenská organizace Poláků na českém Těšínsku. Vznikl na dohodě o přátelství a vzájemné spolupráci mezi Československem a Polskem. V rámci PZKO funguje řada sekcí, např. historická, folkloristická, taneční, pěvecká, mládežnická a Klub žen. V současnosti svaz čítá 12000 členů sdružených v 84 místních skupinách. In Kaszper R., Małysz B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009, s. 122.

⁴⁵ Szymeczek, J., Kaszper, R.: Krótki zarys historii Śląska Cieszyńskiego, s. 14. In . Kaszper R., Małysz B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009.

3. Jan Kubisz

„Náš život je jediných předmětem na tomto světě, který nemůžeme považovat za své soukromé vlastnictví, neboť jsme ničím nepřispěli k jeho vzniku. Byl nám propůjčen s povinností odevzdat jej potomstvu rozmnožený a zdokonalený“

(Tomáš Baťa)

Takto nějak by se dal definovat přístup k životu i samotného Kubisze. Jana Kubisze jsem si vybrala pro téma svojí práce: Vliv tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska právě i z tohoto důvodu. Je pro mě ztělesněním člověka, který za svůj život stihl udělat řadu užitečných věcí, předat své vnitřní bohatství nejen dětem, ale i dospělých. Řadu lidí něčemu naučil a sám se byl schopen učit novým věcem z různých oblastí vědy a i života samotného.

O Kubiszovi ještě nikdo nenapsal publikaci, která by se věnovala podobné tematice (téma práce viz. výše), tedy jeho možnému vlivu na identitu zdejších lidí. Otázkou identity se zabývá řada badatelů. Jsou známé jejich definice identity. Prováděny jsou rozličné průzkumně-výzkumné činnosti, studie nevyjímaje. Já jsem se ve své práci zaměřila na „kousek země“, region - těšínské Slezsko s cílem najít jakýsi pomyslný determinant možného vlivu tvorby Jana Kubisze na identitu místních lidí. Ve studii jsem se pokusila aplikovat myšlenkové a názorové přístupy k bádání, pohledu a vnímání identity, které jsem nazdála jako možné a pro mě nejpřijatelnější, pocházející z dílny autorů, tak jak uvádím v kapitole 1.3., teoretické části práce.

Tento postup jakož i samotnou strukturu a uspořádání práce jsem zvolila takto proto, aby jako celek byla přiměřeně čtivá. Díky snazší orientaci v ní, měla půvab seskládaného puzzle – kde do sebe vše zapadá, vůči sobě je přesto jednoznačně vymezené, ale jako celek je vyvážené.

Proto také v teoretické části neopomenutelnou je podkapitola 1.3. (tak, jak uvádím výše) věnována samotnému obsahu a významu slova identita, či i kapitola 2 orientovaná ke stručnému nástinu historicko-kulturního vývoje na Těšínsku a posléze pochopitelně kapitola 3, věnovaná Janu Kubiszovi.

Jan Kubisz byl ..., byl Ano – Jan Kubisz byl v podstatě zcela obyčejný člověk, který si v průběhu svého života možná ani tolik neuvědomoval, co všechno předá ostatním lidem a co za sebou zanechá. Na Těšínsku v této době, za života Jana Kubisze, bylo několik

dalších spisovatelů žánrově podobajících se Kubiszovi. Nicméně, tak jak jsem měla možnost navnímat toto období, trůfám si říct, že žádný z těchto spisovatelů neovlivnil životy zdejších obyvatel tak jako právě Kubisz, autor „*zaolziańské*“ hymny Płyniesz Olzo, která se zpívala a zpívá dodnes na všech regionálních slavnostech pořádaných polskou menšinou anebo na tradičních rodinných oslavách.

Přesto se o Janu Kubiszovi na rozdíl od jiných spisovatelů tohoto regionu příliš nedočtete. Dozvíte se pouze několik omezených informací, které k napsání podobně tematicky laděné práce jsou zcela nepostačující.

Nutnost a touha po bližším a obsahově bohatším poznání Kubiszova okolí, života, tvorby, mně dovedly k řadě osobních setkání a konzultací. Byla to jedna z možností, snad dokonce jediná, jak získat plnohodnotnou informační základnu nutnou pro sepsání následujících pasáží práce, coby tři po sobě jdoucích kapitol věnovaných životu, tvorbě a Kubiszově vlivu na kulturní povědomí. K nejzajímavějším zcela určitě patřilo setkání s Kazimierzem Kaszperem, kdy jsem získala možnost pracovat s jeho rukopisem a poznáními. Stejně tak jako s publikační činností a materiály Gustawa Przeczka a Franciszka Zahradnika, ke kterým mně tato setkání dovedla.

Vím, že to může vyznít až pateticky, ale – dovolu, nemůžu jinak, než uvést, že absolutně jinou dimenzi poznání a navnímání Kubiszova okolí a života mi přineslo setkání s jeho vnučkou, paní Alicí Tobořovou žijící v domě z roku 1910, který postavil její děda, Jan Kubisz. Dodnes je dominantou Hnojníku. I když paní Alice svého dědu nezažila, pamatuje si řadu příběhů, které ji vyprávěl její otec Andrzej Kubisz, nejmladší Kubiszův syn. Strávila jsem v tomto překrásném domě několik odpolední, v průběhu, kterých jsem si listovala rukopisy Kubisze, měla v rukou zcela první vydání *Pamiętniku starego nauczyciela*, obdivovala Kubiszův starý herbář a knihy z oblasti lékařství, díky kterým nejednou pomohl lidem ve svém okolí. Dá se říct, že jsem díky ochotě a srdečnosti jeho příbuzných měla možnost vstoupit do „života“ samotného Kubisze a pocítit tak kouzlo, které tento dům má. Vlastně jsem zkoumala Kubiszovu (regionální) tvorbu zcela v konkrétním prostředí.

3. 1. Jan Kubisz- život

Jan Kubisz - polský pedagog, národní buditel, básník a kronikář těšínského regionu. Známe jej především jako autora básně *Nad Olzą*, později přejmenované na „*Plyniesz Olzo*“, která se stala neoficiální hymnou těšínského Slezska. Kubisz se narodil v revolučním roce tzv. jara národů, konkrétně 24. ledna 1848 v Konské poblíž Třince. V Konské navštěvoval místní základní školu. V letech 1860-1865 studoval na Evangelickém gymnáziu v Těšíně. V roce 1868 úspěšně ukončil dvouletý učitelský seminář. V tom stejném roce byla v *Gwiazdce Cieszyńskiej*⁴⁶ vytištěna jeho první báseň. Již o rok později, ve svých 21 letech začal vyučovat v polské škole v Hnojniku. Kubisz zde působil následujících 41 let. V roce 1910 si Kubisz postavil vlastní dům ve vesnici, který je do dnešního dne jedním z orientačních bodů cestou do Komorní Lhotky⁴⁷. Kubisz pracoval jako učitel, ale byl také horlivým aktivistou v mnoha organizacích, např. *Czytelni Ludowej*⁴⁸ (Lidová čítarna) v Těšíně. V roce 1882 vydal svojí první sbírku poezie nazvanou *Niezapominajka*, kterou publikoval pod pseudonymem *Szlązak*. Tato sbírka obsahuje básně určené slezské mládeži. Kubisz se v ní soustředí na popis těšínského Slezska a tradice místních obyvatel. V roce 1889 se objevila další sbírka nazvaná *Śpiewy starego Jakuba*. V této sbírce Kubisz řeší společenské a národnostní otázky tohoto regionu. Kubisz publikoval i v těšínském tisku. Díky Kubiszově známým a přátelům byla v roce 1902 ve Lvově vydána další sbírka poezie nazvané *Z niwy śląskiej*. Za nejznámější dílo Jana Kubisze je považováno jeho jediné prozaické dílo *Pamiętnik starego nauczyciela* z roku 1928. V *Pamiętniku* popisuje životy a zvyky lidí těšínského Slezska na sklonku 19. století, ale i své učitelské zkušenosti. Průvodním motivem tohoto díla je boj za zachování polské kultury a jazyka v česko-německém kulturním prostředí. *Pamiętnik starego nauczyciela* je i v současné době považován za velice cenné a přínosné dílo, které je díky popisovaným reáliím využíváno řadou historiků, etnografů a jazykovědců⁴⁹. U příležitosti vydání *Pamiętniku* v těšínském Towarzystwu Ewangelickim v roce 1927 mu na jeho stránkách, jako projev úcty a uznání popřál těmito slovy také jeho přítel, kněz Andrzej Buzek:

⁴⁶ Gwiazdka Cieszyńska (1851-1939) - prvotní časopis národního hnutí, později jej ovládnul katolický klerikalismus. GC byla zaměřená na lid, zabývala se hlavně národnostní, společensko-politickou, historickou a náboženskými otázkami.

⁴⁷ viz. Příloha č. 1.

⁴⁸ Lidová čítarna byla založena v roce 1861, v době kdy začal polevovat habsburský absolutismus. Původní čítarna z roku 1848, jediné kulturně-osvětové středisko pro polskou veřejnost, byla rakouskou vládou v roce 1854 zrušena. Lidová čítarna působila do roku 1922.

⁴⁹ Cicha, Irena: Stonawka od źródła do ujścia, Český Těšín: Regio, 2004, str. 40.

„Należy on do ludzi, którzy żyli życiem publicznem, do pokolenia tych, którzy najgoręcej odczuwali wszelkie drgnienia polskiego życia narodowego w byłym Księstwie Cieszyńskim, - w kościelnych sprawach jest jednym z tych, co serce złożyli na ołtarzu idei polsko-ewangelickiej śladem wskrzesiciela nowopolskiego ewangelicyzmu, znanego mu osobiście z lat młodszych ks. Dra Leopolda Otto.

Cieszyn, w grudniu 1927, ks. Andrzej Buzek⁵⁰.

Jan Kubisz zemřel po krátké nemoci 25. března 1929 v Hnojniku.

3. 2. Jan Kubisz- tvorba

Jan Kubisz byl jedním z nejvýznamnějších regionálních autorů. Obecně je považován za otce těšínské literatury. Za svého života byl vnímán svým okolím jako velice slušný a vážený člověk, který v případě potřeby nešetřil ochotou pomoci jiným. Zapojil se do boje proti germanizaci a ovlivnil tak regionální školství, kulturní povědomí a identitu místních občanů. Jeho básně spoluutvářely jakési „duševní klima“ národního obrození nad Olší. Jeho básně byly tištěny v *Gwiazdce Cieszyńskiej*, *Przyjacielu Ludu*, *Kalendarzu Ewangelickim* nebo *Miesięczniku dla nauczycieli*⁵¹. Kubisz se mnohokrát zúčastnil různých pedagogických konferencí a také se podílel na projektech organizovaných pedagogickým sdružením. Jeho častá účast v kulturně-společenských aktivitách zajistila Kubiszovi stálé místo v povědomí lidí. Kubisz byl kromě jiného také členem Lidové čítárny v Těšíně. Tato organizace měla dbát na národní uvědomění lidí na Těšínsku a právě díky Kubiszovi se zde jednou týdně pořádala společná setkání členů. Na těchto setkáních se přednášely polské básně a pasáže z polské literatury. Program často zpestřovalo vystoupení amatérských herců, hudebníků a pěveckých sborů z tzv. *Kółka amatorskiego*⁵². Kromě divadelních vystoupení se v Lidové čítárně konaly také slavnostní večery, tzv. *mickiewiczovské večery*. Předčítaly se zde hlavně básně Adama Mickiewicze, ale i vlastní tvorba Kubisze, který mnohé ze svých básní věnoval právě Mickiewiczovi. Cílem těchto setkání byla podle Kubisze popularizace a seznámení se široké veřejnosti s lidovou a národní tvorbou. Důležitost této organizace výstižně a velmi trefně zachytil Gustaw Przeczek ve svém článku napsaném u příležitosti stého výročí narození

⁵⁰ Kubisz, Jan: Pamiętnik starego nauczyciela, Cieszyn: Wydawnictwo Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, 1928, s. 8.

⁵¹ Zahradnik, F.: Jan Kubisz In. Kalendarz <<Zwrotu>> na rok 1959, rocznik VI, PZKO, 1959, s. 84.

⁵² Przeczek, G.: Jan Kubisz- pieśniarz ludu śląskiego, In. Kalendarz „Głosu Ludu na rok 1948“, rocznik III, red. Andrzej Kubisz i Henryk Jasiczek, s. 51.

Kubisze: „*Czytelnia była więc ogniskiem narodowego życia, była sercem, które coraj mocniej w pierś uderzało, była głową, w której coraz to jaśniej świtał rozum, nazywający się uświadomieniem narodowym*“⁵³. Kubisz díky těmto vystoupením a své tvorbě pomáhal lidem v hledání vlastní identity, pocitu domova, ale také jim pomáhal alespoň na chvíli zapomenout na to těžké období, kterým bezesporu bylo neustálé řešení otázky hranic. Do svých básní se snažil transformovat všechny své prožitky a svědectví doby, ve které žil. Stal se básníkem lidu, mezi nějž vnášel pomocí svých básní informace o aktuálním dění celé země. Nikdy však nezapomněl navázat na rodinnou a lidovou tradici těšínského regionu, kterou se snažil ve svých dílech, coby odkaz budoucím generacím, zachovat.

Tvorbu Jana Kubisze můžeme rozdělit do tří kategorií. Především jsou to básně národního charakteru, překlady náboženských básní, ponejvíce Karola Geroka⁵⁴ a próza, mezi kterou patří *Pamiętnik starego nauczyciela*.

Kubiszovy básně v průběhu jeho života procházely jistým vývojem. Dalo by se říct, že v jeho tvůrčích začátcích převládaly básně se společensko-politickou tematikou. Posléze následovala etapa, v níž se Kubisz soustředí na národní otázku a zachování původních lidových tradic těšínského lidu. V *Niezapominajce* opěvuje krásy rodného kraje. Národně laděné téma se viditelně projevuje až ve sbírce *Z niwy śląskiej*. Zde se poprvé setkáváme s Kubiszovým alter egem- starým Jakubem⁵⁵, který měl podobu starce mudrce a opakovaně byl hrdinou jeho lyrických i epických děl. Většina básní *Z niwy śląskiej* má příležitostný charakter. V básni *Dwa dni*, popisem venkovského života navazuje na národní polskou literaturu, s níž se setkáváme např. u Kochanowského a také Mickiewicze. V úryvku z této básně: „*Lube życie wieśniacze! Na łonie natury/ Płyną chwile twe złote w prostocie, wśród której/ Uśmiechnięty, serdeczny, słodki urok życia/ Pierwotnego wychodzi ze swego ukrycia.// Tu piękność nie fałszywa, tu miłość prawdziwa,/ W sercu czyste uczucie, a w duszy myśl tkliwa; / Tu gdy westchniesz- westchnienie leci wprost w niebiosy,/ Gdy zapłaczesz- twoja łza upadnie, jak rosa/ na kwiaty, a słońce, co wyjrzy z obłoka,/ Nie dozwoli tęsknocie zwilżać twego oka*“⁵⁶ si můžeme všimnout Kubiszovy reflexe coby vzpomínky na dobu, kdy vše bylo ještě v pořádku. Avšak i přes skutečnost, že více Kubiszových básní „slavilo“ úspěch, žádná

⁵³ Przeczek, G.: Jan Kubisz- pieśniarz ludu śląskiego, In: Kalendarz „Głosu Ludu na rok 1948“, rocznik III, red. Andrzej Kubisz i Henryk Jasiczek, s. 51.

⁵⁴ Neměcký básník, žijící v letech 1815-1890. Kubisz přeložil na 50 jeho básní.

⁵⁵ Jakub představuje yároveň akronymum ze jména a příjmení JAna KUBisze.

⁵⁶ Kubisz, J.: *Z niwy śląskiej*, Lwów, 1902, s. 6- 7.

nikdy nedosáhla takové slávy jako hymnická báseň „Do Olzy!“. Přesto všechny z jeho básní spoluvytváří panorama těšínského osudu druhé poloviny 19. století, a jako takové představují pro zdejší obyvatele nejen zdroj poznání, ale taktéž míru inspirace pro další generace regionálních spisovatelů.

Posledním a zároveň nejobsáhlejším dílem, které Kubisz napsal, byl *Pamiętnik starego nauczyciela*. Úkolem díla bylo přispívat k upevňování historického povědomí v regionu. Toto dílo vzniklo „na zakázku“, jako projev úcty radních města Těšína Janu Kubiszovi, kteří jej požádali o sepsání dějin nad Olší. Psal se rok 1919. Otázka územní a kulturní integrity byla stále nejistá. Právě tehdy už 70letý Kubisz sepsal dějiny vědomého formování patriotismu na Těšínsku. Jan Kubisz v *Pamiętniku* formu vyjadřování svého lidského, individuálního „já“ nahradil společným, národním a regionálním „my“. Jak jsem se dozvěděla, Kubisz hodně inklinoval k rodinnému prostředí, považoval jej za ideální „svět“. I ve svých dílech se do něj rád vrací. Právě proto v první kapitole *Pamiętnika* zachytil atmosféru své rodné vesnice, nezkažené okolním průmyslem a čtenáři přiblížil způsob domácí výchovy. Mimo jiné, je právě tato část kritikou označována za nejceněnější z celého díla. Jako příklad uvedu citát z první kapitoly: „*niby misa wielka, której środkiem, jak pęknięcie szerokie, płynie nasza Olza urocza, usiadła a ziemię ojczyste, tej ziemi wieków polskiej, nasza wioska*“⁵⁷. Kubisz používá vsutku velice líbivý jazyk, který každému, kdo čte jeho díla, pomáhá k tomu, aby si byl schopen představit podobu okolní krajiny a zároveň jí dokázal navnímat v celé její kráse a koloritu. V procesu utváření národní identity na těšínském Slezsku, značnou úlohu odehrávala autobiografická literatura, proto v díle je dobré si všimnout různých autobiografických jevů. Například v *Pamiętniku* Kubisz zachytil všechny své buditelské snahy, všechny problémy a otázky slezského lidu, které se snažil vyřešit v době národního hnutí v letech 1854-1909 v Těšínském knížectví. Tato próza nám poskytuje velice cenné informace z autorovy biografie, těšínského folkloru a popisuje historické události z období národního obrození těšínského Slezska. *Pamiętnik* je známý také tím, že může sloužit jako kvalitní zdroj informací pro řadu etymologů. Je to zásadní dílo pro pochopení specifické těšínské lidové kultury z poloviny 19. století v širokém sociologicko-historickém a kulturním kontextu⁵⁸. Symptomatické je také využívání dialektu, tzv. *gwary cieszyńskiej*⁵⁹ pro kratší

⁵⁷ Kubisz, J.: *Pamiętnik starego nauczyciela*, Cieszyn: Wydawnictwo Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, 1928, s. 29.

⁵⁸ Cicha, Irena: *Stonawka od źródła do ujścia, Český Těšín: Regio, 2004, str. 41.*

⁵⁹ Těšínský dialekt patří mezi polské dialekty, hlavně díky množství staropolských prvků v oblasti gramatiky, tak i v slovní zásobě. Lidové nářečí se stalo v důsledku zvláštních osudů tohoto kraje primárním prostředkem

a věcnější pojmenování věci a jevů, jako: „zgorzoki“ (pečené brambory), „baranica“ (čepice z ovčí vlny) a mnoho dalších.

3. 2. 1. Jan Kubisz- hymnická píseň *Płyniesz Olzo po dolinie*

Jediným dílem, které bych v této práci chtěla více přiblížit, je báseň *Do Olzy!*, později přejmenovaná na *Płyniesz Olzo*. Kubiszova zhudebněná báseň *Płyniesz Olzo*, je společně s *Ojcowskim domem* a *Pamiętnikiem starego nauczyciela* v podstatě nejslavnějším a nejznámějším dílem tohoto autora. Jelikož slova této písně byly součástí ankety a jak předpokládám, mohly mít vliv na tvorbu identity místních lidí, považuji za vhodné vás seznámit s jejím obsahem. V rámci „zaolziańské“ literární tradice, tato hymnická píseň, která začíná slovy: *Płyniesz Olzo po dolinie*, dosáhla největšího možného úspěchu. Její jedinečnost je v tom, že začala „žít“ nezávisle na autorovi. Pro místní obyvatele se stala anonymním bohatstvím. Zná a zpívá ji téměř každý, ale ne vždy se znalosti toho, kdo ji napsal. Ve Slezsku měla a má (tato) píseň velký, neopomenutelný význam a úlohu. Představuje něco významného, něco co integruje a posiluje skutečné hodnoty tohoto regionu. Píseň zde přetrvává v paměti každé generace. Tento svůj unikátní, význam získala v druhé polovině 19. století, kdy začal razantně narůstat pocit národní přináležitosti rolníku, autochtonního společenství těšínských Slezanů⁶⁰. *Płyniesz Olzo* je píseň, která se dostala hluboko do lidského povědomí a svou přítomností v čase zachovává „paměť“ dějin. Přetrvává v podvědomí místních lidí proto, že je hluboce a všestranně spjata s životem člověka žijícího na Těšínsku. Byla předávána z generace na generaci a duševně povznášela polský národ do vyšších rovin. V této písni se odráží duše člověka a jeho estetické hodnoty.

Jan Kubisz byl jedním z prvních regionálních tvůrců, který použil literární píseň ve své tvorbě. Protože byl Kubisz uchvácen kouzlem řeky Olše již v mládí, stala se pro něj v pozdější tvorbě častým motivem. Jak uvádí Kolbuszewski, často i malé intimní sblížení má častokrát větší a hlubší význam. Pokud se nějakým způsobem autor v průběhu dětství sžije s řekou, často jí pak během celého tvůrčího života přisuzuje jistou důležitost⁶¹. Tak jako Kubisz intronizoval Olši, jiní básníci a přední polští spisovatelé měli své vzory – např. Visla, jako královna polských řek, Němen - jako otec řek a litevské země, Dněstr, Dněpr a další –

komunikace. Podle sociolingvistické studie ve většině zaolziańských rodin představuje nářečí hlavní jazyk pro každodenní, neformální komunikaci. K formální komunikaci je z pravidla používán český jazyk. Obecná, spisovná polština se na tomto území téměř nepoužívá In Kadłubiec, K.D.: Cieszyńsko-zaolziańska polszczyzna, Katowice 1994, s. 29, s. 37, 38.

⁶⁰ Kaszper, K.: Chleb ziemi In Z miłości do ziemi i ludzi, Czeski Cieszyn, 2001, s. 11.

⁶¹ Kolbuszewski, J.: Rzeki. Antologia poetycka. Wybór opracowań, Wrocław, 1998, s. 5.

vztahující se k poetickému kultu řek. Řeka, je prostor, který pluje (...) ve slovníku symbolů Władysława Kopalińskiego se setkáváme s mnoha možnostmi, které můžou symbolizovat řeku: překážku, bariéru, povodeň, nebezpečí, vtrhnutí, napadení, ztrátu, strach, netvora, zvrácenost, nebeského posla, boží lásku, sestup do pekel, věštce, pomoc, obranu, východ slunce, úrodu, ohromující moc, sílu; pohybující se cestu, tvůrčí moc přírody, život i smrt, ženskou zásadu, plodnost, odrození, zmrtvýchvstání, odpočinek, radost, pokoj, bezpečí, bohatství; čas, nemilosrdné plynutí času, zapomnění⁶². Skutečně je mnoho možností, jak charakterizovat řeku. Pro Kubisze je *Olza* řekou, která má svojí tradici a jistou moc, když představuje téměř jedinou hranici, která rozděluje Těšín. Mnohdy byla skutečně jediným „svědkem“ několika politických událostí. Někdy lidi na Těšínsku sbližuje (různé festivaly, např. Kino na granicy) někdy naopak vzdaluje (povodně). I Jan Długosz ocenil sílu řeky, její hodnotu pro život, ne pouze z hospodářského hlediska, ale i pro její zvláštní kultovní aspekt⁶³.

Poezie Jana Kubisze se identifikuje se dvěma kulturami, které dělí přírodní hranice, řeka Olše. Tato specifická poezie zdůrazňuje to, že rozdíly mezi těmito kulturami jsou pouze zdánlivé. Kubisz toto tvrzení dokazuje slovy: „A duch mój z twoim połączył się biegiem/ I leci witać swych braci rodzonych/ Ze wspólnej matki, chociaż rozłączonych“⁶⁴.

Lyrický subjekt na sebe v básni bere dvojitou podobu: podobu hrdiny a pozorovatele. Ten první vše zakládá na citové bázi, rodinných vazbách, neregistruje problém ohraničení území, ve kterém žije. Ten druhý si je naopak plně vědom rozdělení jemu známého světa a překážek způsobených tímto dělením. Pokud se zamyslíme nad tradicí těšínského pohraničí, najdeme ve verších této písně slova plná víry v budoucí generace.

Płyniesz, Olzo, po dolinie, / Płyniesz, jak przed laty, / Takie same na twym brzegu / Kwitną wiosną kwiaty. Symptomatický je hned na začátku samotný adresát naší apostrofy – obyčejná – neobyčejná řeka a její rozkvetlé břehy a údolí, ve kterém pluje Olše, symbol těšínské země. Kubisz hledá v těšínské přírodě autoritu. K přírodě, jako autoritě se obrací nejspíše proto, jelikož etnicky polské Těšínské knížectví nikdy nemělo výraznou historickou postavu, na kterou bychom se mohli v básních obrátit. Kubisz v podstatě zmytizoval horskou krajinu, ze které Olše vyplouvá, kde pramení. Tímto způsobem v podstatě zmytizoval i celou těšínskou zemi. Atribut Olše – země, se bezprostředně odvolává k topografickým známkám identity těšínského lidu a jako takový promlouvá k přesvědčení místních obyvatel a jejich

⁶² Kopaliński, W.: Słownik symboli, Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYT, 2001, s. 365- 367.

⁶³ Kolbuszewski, J.: Rzeki. Antologia poetycka. Wybór opracowań, Wrocław, 1998, s. 8.

⁶⁴ Kubisz, J.: Olza „Kalendarz Cieszyński 1990“, Cieszyn, 1989, s. 3.

lepší představivosti. *A twe wody w swoim biegu, / Się nie zamąciły; // I tak samo lśnią się w słońcu, / Jak się dawniej lśniły* – idealizace minulosti a historie – *Ale ludzie w życiu swoim / Zmienili się bardzo; // Zwyczajami, wiarą przodków / Ledwie że nie gardzą*. Tato píseň je i ze současného pohledu velice aktuální, protože poukazuje na to, že lidé často pohrdají zvyky svých předků a neváží si, resp. zapominají na lidové tradice svých dědů. Ve čtvrté sloce se objevuje dub⁶⁵, jako symbol odolnosti a stálosti – *I dąb z dębem na twym brzegu, / Jak szumił tak szumi; // Lecz wnuk starą mowę dziadów / Ledwie że rozumie*. Když se zmiňuje o slavíkovi, navazuje na přerušování lidových tradic – *Na twym brzegu dawnym śpiewem / Słowik się odzywa; // A dziś śliczne pieśni nasze / Ledwie że kto śpiewa!* – slavík představuje symbol smutku, lítosti, bolesti a beznaděje⁶⁶. Následně Kubisz porovnává beskydskou řeku k biblickému Jordánu – *Jordan w ziemi Chananejskiej, / Święte ma znaczenie: / W jego wodach Izraela / Lud brał oczyszczenie* – čímž podminil očistný charakter Olše – Jordán (očista lidu) – *Więc z modlitwą uklęknąłem / W pokorze przed Panem: / Byś się stała, Olzo, takim / I dla nas Jordanem!* – a zároveň jí tak sakralizoval. V celkovém obsahu *Płyniesz, Olzo!*, nám Kubisz připomíná svou lásku k vlasti, rodné zemi, věrnost tradicím a svojí zodpovědnost vůči dějinám – *A tak kiedyś - gdy nad falą / Wiosną wiatr zawieje, / Wnuk usłyszy w fal twych szumie / Przodków swoich dzieje. // I usiedzie na twym brzegu / dumać nad przeszłością - / I żyć będzie dla swej ziemi / Czynem i miłością!* – Kubisz byl přesvědčen o mladé generaci, které se ve svém životě věnoval. Věřil, že bude kultivovat paměť minulosti a proto v těchto verších zobrazil vnuka, jako symbol naděje, se kterou lyrický subjekt- Kubisz pohlíží do budoucnosti.

3. 3. Jan Kubisz – vliv na kulturní povědomí

V této části věnované Kubiszově vlivu na kulturní povědomí si vás dovolím seznámit s mými teoretickými poznatky, které jsem měla, jako posluchač, možnost získat na absolvovaných sociologických konferencích. Pojednávají o pozici učitelů a jejich možném vlivu na obyvatele. Považuji tyto kognitivní vsuvky za užitečné, třeba jen z toho důvodu, že samotný Kubisz byl učitelem a díky této skutečnosti měl velice jistou pozici ve vnímání řady lidí. Jde mi však také o to, abychom si byli schopni uvědomit, že nejde obecně říct, že to co dokázal Kubisz, dokáže každý učitel. Jan Kubisz měl pro těšínské Slezsko velký význam, především díky tomu, že patřil mezi národní buditele, kteří pomocí slova, osobního příkladu a své společenské aktivity oživovali a udržovali kulturní a společenský život na Těšínsku. Jan

⁶⁵ Kopaliński, W.: Słownik symboli, Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2001, s. 63.

⁶⁶ Tamtéž, s. 390- 391.

Kubisz byl typem učitele, který své žáky pouze neučil, nevychoval je v náboženském duchu a ve stínu národních ideálů, ale mimo jiné se věnoval také práci v řadě vzdělávacích organizací. Nemělo by se zapomínat na to, že Jan Kubisz byl také kronikářem, který se plně odevzdal myšlence o zachování národní identity levobřežní části těšínského Slezska.

Tak jak uvádím v kapitole 2. této práce, byli to většinou učitelé a faráři, kteří se v druhé polovině 19. století aktivně zapojili do boje za polskou národní otázku. Učitelé se zasloužili o šíření lidové kultury, zejména folkloru. Tím, že působili ve společensko-kulturním dění mnoha regionů, mohli vnést do těšínské literatury různorodé prvky. V mnoha publikacích se dočteme, že řada z nich se angažovala v různých oblastech- vědě, kultuře a mnoha dalších. Jejich úkolem bylo vzdělávání lidí. Byli přesvědčení o tom, že obyčejní lidé přijmou jejich „celonárodní“ zkušenosti lépe, pokud jim budou sděleny pomocí básně či písně. Proto se dá tvrdit, že básně, prózu atp. používali jako komunikační prostředek. Téměř žádný z učitelů neměl čistě umělecké ambice, soustředili se spíše na sociální funkci literatury.

V mnoha dílech Jana Kubisze najdeme pasáže, které dokazují jeho profesní zaujatost. Ve většině je dobře viditelné, jak důležitou se pro něj stala otázka socializace, výchovy a vzdělávání obyvatel Těšínska. Kubisz si byl po celý svůj život vědom národních zapeklitostí tohoto regionu, snažil se proto „vychovat“ lidi pocházející z národnostní či etnické menšiny tak, aby se cítili, jako plnohodnotní členové společnosti ve které žijí. Inspirací mu povětšinou byli jeho osobní prožitky a zkušenosti z mládí, mezi jinými také ty z německého Evangelického gymnázia v Těšíně. Častokrát psal o vlivu gymnázia na identitu mládeže i jeho samotného. Protože Kubisz patřil k těm, kteří byli dokonale sžití s vlastním regionem, význam rodiny byl pro něj tím nejcennějším, dokázal s nevídaným přesvědčením popsat osudy obyčejných lidí, kteří žijí v regionu, kde se setkávají dějiny a kultura třech států. Pro lepší představu přiblížím jeden z jeho popisů této situace v *Pamiętniku* - „*Mimo niemieckiego języka wykładowego było ono właściwie wielojęzyczne. Zjeżdżała się do nas młodzież ewangelicka z całej Austrii, a więc z Rakus, Czech, Galicji, Słowaczyny, a nawet z zagranicy. [...] Było to gimnazjum jakby wierny konterfekt Austrii, tego poliglotycznego dziwola, tej właśnie klatki, mieszczącej w sobie tyle różnych narodów, aż- w pewnej dziejów chwili piorun uderzył w nią i ptaki wyfrunęły na wolność*“⁶⁷.

⁶⁷ Kubisz, J.: *Pamiętnik starego nauczyciela*, Cieszyn: Wydawnictwo Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, 1928, s. 110- 111.

Kubisz vnímal učitelství jako své poslání. Jako by chtěl všechny ochránit před projevy germanizace, kterou si sám prošel. Pro potlačení germanizačních vlivů zavedl do školy polské učebnice a rozšířil osnovy. Reformy, které zavedl, se týkaly také vzdělávání - zasadil se o zrušení tzv. *signy*⁶⁸, německé knihy nahradil polskými a příjmení lidí, která měla německé znění, poupravil dle zásad spisovné polštiny⁶⁹. Uvědomoval si, že dobré vedení dítěte, jeho správné nasměrování může pomoci společnému dobru a zároveň pozitivně ovlivnit budování lepší společnosti. Jsem si jistá tím, že každý učitel má velkou svobodu ohledně toho, jaké pomůcky si zvolí k utváření osobnosti dítěte. Zajisté můžou postačit různé folklorní prvky nebo věci, týkající se dějin města či vesnice. Kubisz se vydal cestou, kde se zaměřil na předávání kulturního dědictví. Svě žáky učil dějiny rodného kraje a pomáhal jim v uvědomování si, kým skutečně jsou a kam patří. Tak jak uvádím v kapitole 1. 3. o identitách této práce, hodnota regionu pro člověka znamená především pocit, že někam patří, že je někde doma. Je to nezbytný pocit pro plnohodnotné fungování v různých kulturních procesech. Při výuce dětí často uplatňoval také jejich zkušenosti a znalosti daného místa, čímž je interaktivně seznamoval s „jejich“ městem, regionem, nejbližším okolím a dějinami. Tato skutečnost je hodně zajímavá, neboť mnoho z nás si může myslet, že dítě školního věku není schopno všemu rozumět. Díky mnoha zjištěním jsem si však jistá, že tyto děti mají schopnost určité věci prožít. Pro dítě na rozdíl od dospělého jedince jsou tyto prožitky velice emotivní, ale také stabilní neboť jim hodně z těchto emočních prožitků zůstane v paměti až do konce života. Avšak, tady se musím přiklonit k myšlence Heliadora Muszyńského, který uvádí následující, a to: **Záleží hodně od osobnosti učitele a jeho osobní angažovanosti ve společnosti, jakými hodnotami plynoucími z regionalismu, jestli kognitivními či vzdělávacími, bude „vybaven“ jejich student. Proto by si každý učitel měl povinně vybírat ty nejdůležitější události, které se v současné době dějí ve studentově okolí**⁷⁰. Tím, že Jan Kubisz spolupracoval s řadou organizací, byl vzdělaným člověkem, který se celý svůj život věnoval intenzivní práci s lidmi. Pracoval ať už přímým kontaktem s nimi nebo pomocí svých básní. Vždy však kladl velký důraz na to, aby se lidé na Těšínsku cítili jako doma. Jako regionální spisovatel dbal na předávání tradice a vytvoření citových vazeb s regionem a jeho kulturou, protože si dobře uvědomoval, že je třeba o něj pečovat a získanou hodnotu předávat dalším generacím. Se svými svěřenci se pokoušel pracovat také na jejich

⁶⁸ Signa- malá dřevěná tabulka, na kterou se zapisovaly jména žáků, kteří v rámci trestu museli mluvit pořád německy.

⁶⁹ Kubisz, J: Pamiętnik ..., s. 175- 180.

⁷⁰ Muszyński, H.: Zarys teorii wychowania, Warszawa, 1975, s. 37.

regionálním resp. národním uvědomění. Snažil se jim dodat kuráž, aby se nebáli být sami sebou, protože byl přesvědčen, že jen tak získají odvahu projevit svůj názor a dokážou mít vlastní pohled na svět.

4. Praktická část

4. 1. Studie vlivu tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska

Studie pojednává o míře vlivu Kubiszovy tvorby na identitu lidí těšínského Slezska. Jak hodně a jestli vůbec, má jeho tvorba vliv na sebeidentifikaci místních obyvatel. Tak jak uvádím v předchozí části práce, Kubisz je autorem písně *Phyniesz Olzo*, která získala popularitu nezávisle na svém tvůrci. Když někde slyším tuto skladbu, zamyslím se nad slovy autora, který v ní vykresluje regionální kolorit a předává jakési poselství pro následující generace. Osobně jsem nikdy nepochybovala o tom, že je Jan Kubisz autorem této písně. Mojí jistotu na chvíli narušil o generaci starší kamarád, se kterým jsme se pustili do debaty o Záolží, o problematice týkající se česko-polských dvojjazyčných orientačních tabulí a i o regionální kultuře. Naše debata se tehdy zastavila na „zaolziańské“ hymně. Přišlo samozřejmě také na to, kdo je jejím autorem. Bez váhání mi sdělil, že *Phyniesz Olzo* napsal Paweł Kubisz, já jsem se ohradila s tím, že tomu tak určitě není a vím, že autorem je Jan Kubisz. Naše debata na toto téma dále nepokračovala, ale mě tato záměna jmen zůstala v paměti. Snažila jsem se proto dopátrat, jaký je pravý důvod záměny jmen. Až v archivu, mezi různými články věnovanými Janu Kubiszovi, jsem narazila na ten, který napsal před několika lety Kazimierz Kaszper (dnes již bývalý šéfredaktor měsíčníku *Zwrot* a také člověk, který se stejně jako já zajímá o Jana Kubisze). Článek se jmenoval *Jan i Paweł czyli dwa bieguny zaolziańskiej literatury*, který začíná popisem téměř identické situace, tedy záměny jmen autora „zaolziańské“ hymny z Jana na Pawła. Kaszper v této stati následně pokládá různé otázky, např. jak je možné to, že člověk tak odevzdaný boji za národní polskou otázku, identitu těšínského lidu, se po několika desetiletích ztrácí do zapomnění a je sesunut do „literárního neznáma“? Vyčítá kulturním elitám, že v sobě nebyly schopny najít dostatek odvahy k tomu, aby tvorbu Jana Kubisze povznesly k fundamentálním základům spoluvytvářejícím regionální identitu. Proč i jeho píseň *Phyniesz Olzo*, byla dovedena k anonymitě⁷¹? Do té doby jsem byla přesvědčena o tom, že tuto píseň, která spoluvytváří kulturní tradici Záolží, by měl znát minimálně z poslechu každý, kdo tady žije. Taktéž jsem byla přesvědčena o tom, že Jana Kubisze může znát každý druhý člověk. Avšak výše vyjmenovaná fakta pro mě byla dostačujícím důvodem k vytvoření ankety, která by měla vyvrátit či potvrdit moje domněnky. Díky výsledkům této ankety se mi podaří zjistit, jestli místní lidé znají, případně jak dobře znají tvorbu a osobu Jana Kubisze. Dále bych měla být

⁷¹ Kaszper, K.: Jan i Paweł czyli dwa bieguny zaolziańskiej literatury, Czeski Cieszyń: Śląsk, 2005, nr 6.

schopná odhadnout, jestli Kubiszova tvorba má nějaký podíl na tom, jak se tito lidé sebedefinují, případně jaký význam má mezi jednotlivými generacemi. V neposlední řadě mě bude zajímat, proč je Kubiszova tvorba dále předávána z generace na generaci. Na začátek by jistě bylo dobré si otevřeně položit otázku, jaký druh publika oslovuje regionální literatura? Zdá se mi, že je možné odpovědět všeobecně a to takto: jistě bude zajímat takové lidi, kteří tradují lokální tradice, mají pocit jisté odlišnosti, ale také pozitivní vztah k přírodě a kulturnímu prostředí a bezesporu by mohla zajímat také ty, kteří vidí svojí budoucnost v regionu a cítí u něj zde svůj domov.

4.1.1. Nastavení východisek a možného pozadí pro výsledky studie

Tak jak jsem již uváděla v úvodních kapitolách této práce, identita člověka patří do problematiky, kterou se zabývají vědci z oblasti filozofie, psychologie, sociologie, politiky a jiných. Otázka identity se čím dál tím častěji řeší také v oblasti výchovy a vzdělávání. Při hledání vlastní identity, místa, kam člověk patří, je potřeba mít pocit jistoty a bezpečí. Hledání vlastní identity je nejdůležitějším, nejtěžším a zároveň nejdéle trvajícím úkolem ve vývoji člověka. Z. Bauman uvádí, že sebedefinování je jednou z „*najbardziej uniwersalnych ludzkich potrzeb, potrzeb przynależności lub bycia akceptowanym, potrzeb bezpieczeństwa*”⁷². Jsem přesvědčena o tom, že člověk, který přijímá hodnoty svého okolí, je současně schopný utvářet svojí osobnost a zároveň tak uspokojovat svou potřebu někam patřit, potřebu „vlastnit“ konkrétní místo na zemi. Takový jedinec umí říct, kým je *respective* čím je. I když je každý z nás obyvatelem Evropy, pořád zůstáváme pomocí citových vazeb a rodiny spojeni se svojí „malou vlastí“, místem, které vytváří naši osobnost.

Jak jsem již uvedla dříve, **regionální tvůrce** Jan Kubisz pracoval jako učitel a vychovával své svěřence k národní polské hrdosti. Taktéž víme, že dětství představuje vývojovou fázi, ve které se **tvoří přirozené vazby s regionem**. Je dokázáno, že v období adolescence se nejvíce upevňuje pocit sebedefinování. Díky této skutečnosti jsem se zabývala právě obdobím dětství, kdy se předávají první jazykové kódy, člověk odhaluje a poznává své okolí a je mu předávána paměť starších generací. Nejsilnější vliv na tvoření dílčích částí sebeidentifikace člověka, má právě **prostředí rodiny a školy**. Proto jsem se rozhodla vnímat tuto studii jako pomyslný kruh a všimnout si jednotlivé vazby mezi generacemi (babička-vnouče/ rodič- dítě/ učitel- žák).

⁷² Bauman, Z.: Ziemia, krew, tożsamość In. Przegląd Polonijny, 1993, nr 4, s. 8.

V době, kdy jsem se snažila nastavit pozadí své studie, jsem byla nucena pozorovat různé situace a přístupy v místních rodinách i školách s polským jazykem vyučovacím. V mnoha případech bylo výrazně vidět snahu o to, jak pečovat a zlepšovat vztah dítěte s etnickým dědictvím. Povětšinou se jednalo o seznámení dítěte s dějinami Těšínska, vývojem některých organizací, kulturou pomocí prací – literárních děl z registru regionální literatury, mezi něž patří i Kubiszův *Pamiętnik*. Lech Witkowski ve své studii uvádí, že dítě na základě znalostí „vlastního“ kulturního dědictví a regionální společnosti tak může vyjádřit to, kým chce být pro sebe sama a své okolí. Z čehož vyplývá následující. Díky kulturnímu dědictví se dítě seznamuje s hodnotami, jako: pocit sounáležitosti a vztah/ láska k vlasti (regionu), pocit ztotožnění se společností a kulturou, dále vědomá účast v kulturním (veřejném) životě regionu a umění projevit toleranci⁷³.

Z hlediska utváření a určení sebeidentifikace jsem tento jev považovala za klíčový, neboť jsem si plně vědoma toho, že „vztah“ dítěte s národním/ regionálním dědictvím přispívá k jeho lepší orientaci a znalosti jazyka, mravů, tradice a zvyků skupiny, ve které se pohybuje. Současně se tento vztah jeví jako nezbytný pro pozdější bezproblémové pohybování se takového jedince v dominující kultuře společnosti. Nejlepším důkazem pro toto tvrzení je to, že se povětšinou právě tato mládež stává členy místních kulturních organizací (PZKO), souborů (OLZA, Hutník) a spolků (SAJ). Ve spolupráci s nimi se dále snaží rozvíjet regionální aktivity v oblasti sportu, kultury (organizují kulturní akce, festivaly, městské slavnosti a tradiční folklorní oslavy) nebo se angažuje v projektech přeshraniční spolupráce (ČR-PL, ČR- SK). Dalo by se říct, že díky odkazu, který si nese z období dětství, je tato mládež stále věrná svému kraji a cítí potřebu dalšího šíření regionálního kulturního dědictví. Slezsko je obecně známo svou bohatou tradicí. Tradice předků po staletí udržují rodinu, její soudržnost potřebnou v každodenním životě. V průběhu sledování života několika rodin pořád mezi nimi najdeme ty, které dbají na předávání tradice, dbají na svoji identitu a zároveň se snaží zdůraznit svoji odlišnost. I učitelé se snaží na základě využití tradic, různých legend a osobních zkušeností utvářet osobnost dítěte. Proto si ve studii budu všímat i výpovědi týkajících se následování či dodržování tradic a budu zvýrazňovat slova, která posilují význam jednotlivých výpovědí.

⁷³ Jasiński Z., Kozłowska A.: Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach, Opole, 1997, s. 29 In Witkowski L.: Rozwój i tożsamość w cyklu życia, Toruń, 1989, s. 61.

4.1.2. Základní kritéria studie

Osoby, které se zúčastnily této studie, byly cíleně vybrány pomocí různých kontaktů a mezilidských vazeb. Kritéria, která museli splňovat všichni respondenti, byla současně podmínkou pro zařazení jejich odpovědí k výsledkům studie. Kritéria byla následující: každý musel mít ukončené základní vzdělání ve škole s polským jazykem vyučovacím (je to důsledek toho, že aspoň jeden rodič má polský původ), respondent musel bydlet ve frýdecko-místeckém nebo karvinském okrese a musel být polské národnosti. Protože jsem prováděla průzkum na poměrně malém geografickém území, většina respondentů se navzájem znala nebo měli společné kamarády či známe, kteří se znali ze školy nebo z různých souborů či společenských akcí. Díky této skutečnosti jsem častokrát měla usnadněný přístup k mnoha lidem. Považuji za důležité upozornit na následující okolnost. Protože sama pocházím z tohoto regionu, znám místní problematiku a prostředí, pokládala jsem za vhodné udělat pár „opatření“, aby výsledky studie nebyly zkreslené. Ankety nemohli vyplňovat mí blízcí či příbuzní, jelikož by se svými odpověďmi mohli snažit splnit má očekávání, a proto jsem vybrala lidi, které znám sporadicky nebo vůbec.

4.1.3. Popis studie

Jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, identita každého z nás je součástí nějakého procesu a reakcí na okolní svět. Protože je to už téměř 85 let, kdy Jan Kubisz zemřel a v průběhu této doby lidé prošli nemalými změnami či vývojem, rozhodla jsem se všechny respondenty rozdělit na tři generace⁷⁴ - 1/ kategorie do 27 let, 2/ kategorie 28 – 57 (včetně) a 3/ kategorie 58 a více. Proč jsem zvolila právě toto rozdělení do kategorií, uvádím v následujících bodech⁷⁵.

- **Kategorie do 27 let**

Do této kategorie jsem zařadila lidi, kteří jsou narozeni pár let před sametovou revolucí, ale školní docházku zahájili již po roce 1989 a všechny lidi narozené po roce 1989.

⁷⁴ Generace- společenství lidí, kteří samostatně a nezávisle na sebe, byli svědky stejných, významných historických událostí. Prožili ty samé situace a reagovali na tytéž výzvy, což se odráží v jejich přesvědčení, pravidlech a hodnotách a zároveň jim pomohlo vytvořit pocit společného osudu In. Sztompka, P.: Socjologia, Kraków, 2007, s. 175.

⁷⁵ Ráda bych upozornila na to, že ve studii jsou kategorie respondentů řazeny od nejmladší po nejstarší. Naopak v závěru práce jsou řazeny od nejstarší kategorie. Záměna je cílená.

Všichni respondenti v této kategorii se narodili mezi 1985-1998 rokem (ne mladší). Nejmladší jsou žáci osmých a devátých tříd základní školy.

Tato generace vyrůstala v demokratickém státě, kdy se po období normalizace obnovila svou činností řada polských organizací. V roce 1992 došlo k otevření hranic, takže na jejich sebedefinování mohly mít vliv také jiné kultury. Kromě možných důsledků vznikajících ze změny politického systému se mladé generace týká také vstup do Evropské unie (rok 2004), který sebou přinesl také sociální a ekonomické změny. Tyto změny mohly mít vliv na jejich identitu. V analýze se však budu většinou soustředit na období dětství a dospívání respondentů.

- **Kategorie 28- 57 let**

Do této kategorie byli zařazeni lidé narození v letech 1955- 1984. Tato generace je v publikacích často označována, jako děti vychované v „antinárodní škole“⁷⁶, tedy v komunistickém režimu. Svědčí o tom asimilace Poláků, kterou dokazuje především to, že v období 1969-1989 se rapidně zmenšil počet polských škol na Záolží a to z 69 na 28 škol⁷⁷. V posledních letech komunistického režimu, když v Polsku fungovala Solidarnost, byla asimilace polské národní menšiny čím dál víc viditelnější. Asimilace Poláků byla důsledkem ideologicky omluveného omezení vzájemné spolupráce ze strany Československa. Taktéž v důsledku stále trvajících nezájmů některých politických, sociálních a kulturních kruhů z Polska, týkajících se polské národní menšiny na Záolží⁷⁸. I když tato generace povětšinou musela šířit komunistické ideje, někteří se bezesporu snažili uchovat kulturní identitu těšínského regionu.

- **Kategorie 58 let a více**

V této kategorii nalezneme lidi narozené v letech 1920-1954. Nejstaršímu respondentovi v této kategorii je 92 let. Je to člověk, který se narodil přesně v roce 1920, kdy bylo rozdělené Těšínsko, v důsledku čeho byla jeho identita značně ovlivněna. Mezi lidi nejstarší generace patří také ti, kteří dospívali v průběhu 2. světové války nebo několik let po jejím skončení. Pro uchování polské národnostní menšiny se začali koncentrovat kolem různých kulturních spolků.

⁷⁶ Zaolzie, Polski biuletyn informacyjny, nr 12/ 2006.

⁷⁷ Kadłubiec, K. D. a kol.: Polská národní menšina na Těšínsku v České Republice, Ostrava, 1997, s. 33.

⁷⁸ Tamtéž, s. 72.

Tyto tři kategorie byly vybrány z důvodu lepší prokazatelnosti předávání Kubiszova odkazu, tradice a zvyků z generace na generaci. Výchozím bodem této studie bude snaha zodpovědět otázky, které jsem si stanovila v úvodu této práce, hlavně: Jaký vliv má tvorba Jana Kubisze na identitu a povědomí tří generací těšínského Slezska? Dalším cílem je prokázat míru znalosti Kubiszovy tvorby a jejího významu mezi jednotlivými generacemi. Odpovědi se budu snažit získat z výsledků anket, kde respondenti odpovídali na několik otázek⁷⁹. Mezi subjektivní kritéria, která jsem použila ve své studii, a kterých si budu všimnout ve výsledcích anket, neboť mohou ovlivňovat sebeidentifikaci místních lidí, patří: velká zásluha rodičů a prarodičů ve výchově dětí, národní jazyk, národní hrdost, láska k vlasti, spojení s národní tradicí a jiné. Velký vliv na sebeidentifikaci respondentů může mít také jejich působení v různých kulturních spolecích (PZKO) nebo účast na kulturních akcích na Těšínsku.

Všichni respondenti měli k dispozici anketu, která obsahovala osm otázek. V první otázce měli rozpoznat autora dvou písní - v obou případech se jednalo o Jana Kubisze. První ukázka pocházela s písně *Ojcowski dom*, druhá ukázka byla z *Płyniesz Olzo* (jednalo o 4. sloku). Pokud respondenti neznali autora uvedených ukázek stačilo, aby napsali jestli znají aspoň citované písně. Jestliže respondenti na tuto otázku odpověděli záporně, na další otázky týkající se těchto písní neodpovídali. Připojili se až v otázce č. 4. Pokud respondenti odpověděli na otázku týkající se znalosti textu případně autora textu kladně, měli se pokusit vyjasnit, za jakých okolností se s těmito písněmi seznámili, případně, kdo je s nimi seznámil. V otázce č. 7 měli vyjmenovat minimálně dalších pět jmen regionálních spisovatelů. Aby mohli být za tuto otázku č. 7 hodnoceni, potřebovala jsem alespoň čtyři odpovědi. V poslední otázce měli respondenti k dispozici pět slov: dom, pamiętnik, Zaolzie, rzeka, gwara. Jejich úkolem bylo napsat první myšlenku, která se jim vybaví při představě jednotlivých slov.

Celkově bylo odevzdáno 236 dotazníků, do studie bylo zahrnuto 228.

⁷⁹ Je nutno poznamenat, jelikož byla anketa použita v této studii vytvořená k původní verzi práce, ale její zhotovení a vyhodnocení bylo časově velice náročné, mi bylo po dohodě povoleno tuto verzi ankety ponechat. Avšak z toho důvodu jsem ve vyhodnocení studie čerpala z odpovědí na otázku 1-4.

4.1.4. Vzor ankety - struktura anketních otázek

ANKIETA

Zwracam się z prośbą o wzięcie udziału w badaniu, które dotyczy analizy symboli literackich.

Proszę o staranne przeczytanie i wypełnienie wszystkich pytań oraz danych metryczkowych.

Płeć

Wiek.....

Miejsce zamieszkania.....

Narodowość.....

1. Podaj imię i nazwisko autora/-ów poniższych utworów.

A)Ojcowski dom to istny raj,

Dar Ojca niebieskiego.

Chociażbyś przeszedł cały świat,

Nie znajdziesz piękniejszego.

B) I dąb z dębem na twym brzegu,

Jak szumiał tak szumi;

Lecz wnuk starą mowę dziadów

Ledwie że rozumie.

Czy już kiedyś spotkałeś/-aś się z tymi fragmentami utworów?

TAK / NIE

2. Jeśli zaznaczyłeś/-aś odpowiedź „TAK”, to odpowiedz na podpunkty a), b), c):
Jeśli zaznaczyłeś/-aś odpowiedź „NIE”, przejdź do pytania nr 4.

a) napisz w jakich okolicznościach zapoznałeś/-aś się z tymi utworami?

.....

b) dlaczego Twoim zdaniem zaznajomiono Cię z tymi utworami?

.....

czy znajomość tych tekstów jest dla Ciebie korzystna? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

3. Jak scharakterujesz zawartość powyższych fragmentów?

.....

4. Co Twoim zdaniem chciał/-eli autor/-rzy przekazać w swoich tekstach czytelnikom?

.....

5. Czy powyższe teksty wg Ciebie charakteryzuje jakaś symbolika? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

Podaj przynajmniej 5 nazwisk przedstawicieli zaolziańskiej literatury.

6. Dopisz do poniższych wyrazów określenia, które kojarzą Ci się z nimi.

- dom -
- pamiętnik –
- Zaolzie -
- rzeka
- gwara-

Sprawdź, czy odpowiedziałeś na wszystkie pytania.

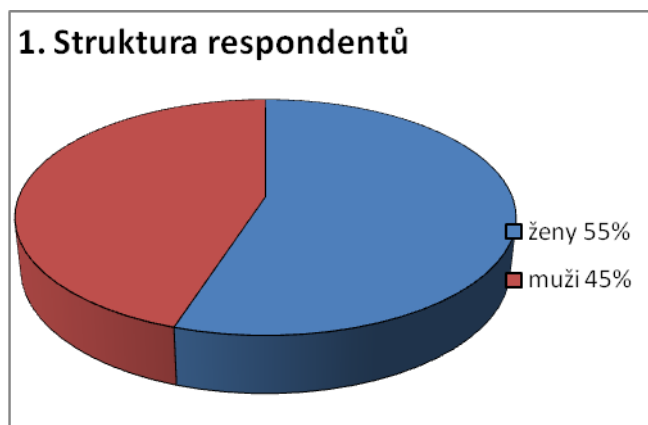
Dziękuję za wypełnienie ankiety.

4.2. Vyhodnocení studie – obecné shrnutí

V této podkapitole bych chtěla prezentovat výsledky studie realizované na téma: Vliv tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska. Z autorovy tvorby mě pro tentokrát zajímala hlavně píseň *Płyniesz Olzo*, která byla také součástí ankety. Díky tomu se k ní respondenti měli možnost vyjádřit, prokázat svojí znalost písně i samotného autora. Také se mohli pokusit charakterizovat obsah této písně a její důležitost pro sebe sama. Odpovědi respondentů byly ve většině případů zajímavé, každá byla svým způsobem specifická. Pro získání co nejvíce optimálních výsledků týkajících se předávání regionální tradice a Kubiszova odkazu mezi generacemi, mě zajímaly hlavně odpovědi na otázky týkající se způsobu, jakým se respondenti seznámili s tímto textem a tudíž co pro ně znalost tohoto textu znamená. V průběhu vyhodnocování anket jsem se soustředila hlavně na odpovědi respondentů na otázky 3a až 3c. Tyto odpovědi byly velmi důležité pro to, abych mohla prokázat možný přínos Kubiszovy tvorby pomocí předávání určitého kulturního dědictví, které obsahuje i Kubiszův odkaz. Důraz jsem kladla hlavně na mezigenerační předávání tohoto odkazu, hlavně z důvodu možného vlivu na osobnost a identitu dítěte. Dalším neméně důležitým jevem pro zjištění míry vlivu Kubiszovy tvorby na sebedefinování respondentů byly odpovědi na otázku č. 5 a 6. Mezi nejčastější slova, která se objevila v odpovědích, patřila taková, jako: identita, totožnost, tradice, národní hrdost či regionální nebo národní patriotismus.

4.2.1. Vyhodnocení studie - odpovědi respondentů

Součástí této pasáže je vyhodnocení odpovědí respondentů v jednotlivých kategoriích zakončená sumarizací zjištěných informací. Jelikož jsem chtěla prokázat Kubiszův vliv na polskou menšinu těšínského Slezska, považovala jsem za vhodné vybrat několik odpovědí respondentů a zacitovat je v původním znění, tak jak byly uvedeny v anketě. Snažila jsem se vybrat ty nejzajímavější odpovědi, které potvrzují mé domněnky týkající se Kubiszova vlivu či odkazu. Každou situaci, odpověď či záměr jsem se pokoušela vhodně, co možná nejvýstižněji okomentovat, popřípadě zdůvodnit a doplnit o teoretická východiska a poznání, které najdete v předchozích kapitolách této práce. V průběhu interpretování výsledků studie, zobrazuji také výsledky v grafické podobě.

Celkový počet respondentů 228, z toho 126 žen a 102 mužů.

- **Kategorie do 27 let**

Věkový průměr respondentů v této kategorii byl devatenáct let. Celkový počet dotázaných byl 84 (z toho 50 žen a 34 mužů).

Pokud začnu mírou znalosti textů, více jak polovina respondentů zcela správně určila Jana Kubisze jako autora obou uvedených písní. Mezi nejčastější odpovědi na otázku, **kde** nebo **jak se seznámili** s textem Płyniesz Olzo, většina z nich shodně jmenovala rodinné prostředí nebo školu. Několik z nich, uvedlo různé kulturní akce pořádané PZKO, kde se tato píseň zpívá. Ti z respondentů, kteří znali tuto píseň ze školy, často argumentovali tím, že učitelé považovali znalost tohoto textu za povinnost a dokonce z těchto textů několikrát zkoušeli.

„Pamiętam, że uczono nas tych pieśni w szkole podstawowej, ale to już była powtórka, bo nie pamiętam dokładnie, ile miałem lat, kiedy nauczyli mnie ich rodzice.“

„Na lekcjach śpiewu w szkole podstawowej oraz na uroczystościach rodzinnych, kiedy babcia oraz jej siostry śpiewały te piosenki przy stole.“

„Na lekcjach języka polskiego w gimnazjum, ale nie tylko tam, bo też na różnych imprezach, jak Górol, różne bale, akcje PZKO.“

„Śpiewał i opowiadał mi je dziadek lub babcia kiedy byłem mały“.

Dle těchto výpovědí se dá dovodit, že většina rodičů, prarodičů i učitelů si je vědoma nutnosti předávání tradice obsažené v Kubiszově tvorbě, neboť tato tradice „mluví“

o zkušenostech regionu, kterou se snaží uchránit před zapomněním. Současně můžeme říct, že se zdejší rodiny snaží vychovat mladou generaci tak, aby zdejší tradice byla zachovaná co nejdéle -právě díky tradování těchto písní na rodinných oslavách (je to zároveň projev přímého předávání kulturního dědictví). Rodiny dbají na to, aby svým ratolestem předaly to, co zdejší kulturu utváří.

V další části otázky č. 3 se respondenti zamýšleli nad pravým důvodem toho, **proč** je rodiče, či učitelé **seznámili** s Kubiszovými texty a jestli pro ně jsou tyto texty důležité. Odpovědi byly velice zajímavé. Většina z dotázaných si je jista, že je povinností a dokonce nutností tyto texty znát, jelikož právě díky těmto písním, vzrůstá pocit společné lokální identity. Dokonce se objevilo pár odpovědí, kde respondenti považují tato díla za jeden z nejdůležitějších symbolů „polskosti“ na Záolží a stavějí tuto píseň na národní úroveň, která je předávána z generace na generaci. Je zde patrná důležitost uchovávání regionální tradice, jakou má pro místní obyvatele. Pro mnohé z respondentů je znalost těchto písní velice důležitá, ať už proto, že jim umožňuje bezproblémové zapojení do místní kultury anebo je zdrojem historie, kterou budou jednou chtít předávat svým dětem. V řadě z nich vzbuzuje pocit hrdosti na to, že pochází právě z Těšínska.

*„ Ponieważ, **jestem Zaolżianinem i jestem powinien znać pieśni narodowe**”.*

*„ Wymienione pieśni są autorstwem zaolziańskiego twórcy, są **bardzo ważne dla Polaków żyjących na Zaolziu w Czechach**. Dzięki tym utworom **wzrasta poczucie wspólnej tożsamości Zaolżiaków na tych terenach**”.*

*„ Myślę, że jest to **jeden z najważniejszych symboli zaolziańskiej polskości**. Dla mnie mają te teksty nawet jakiś wymiar mistyczny, jakąś niewidzialną więź- gdziekolwiek się znajduję- przenosi mnie w rodzinne strony. Normalne, że czujesz rezonans ze swoją osobistą przeszłością. Ale co dziwne, ponadto z czymś w rodzaju zbiorowej przeszłości, głos naszych przodków”.*

*„ **Kształtowanie** poczucia **przynależności** do polskiej mniejszości narodowej żyjącej na Zaolziu- by obudzić w sobie pewne więzi do terenu, na którym mieszkam i do kultury”.*

„Zaznajomiono mnie z nimi, abym wiedziała coś o życiu naszych dziadków i to skąd pochodzę”.

*„ Uważam, że **te pieśni** są dla mnie **korzystne**, bo czuję się związana z Zaolziem i **jestem dumna**, że stąd pochodzę. Tak samo jak mnie moi rodzice śpiewali, to i ja chce swym*

dzieciom je śpiewac, aby znały historię i też czuły się związane z miejscem naszych przodków“.

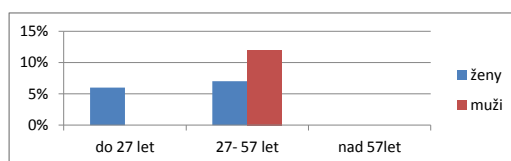
Nejmladší kategorii respondentů nezpůsobily problémy ani otázky 4, 5 a 6. Zde se měli respondenti **zamyslet nad** Kubiszovým **odkazem**, který je obsažen ve slovech písně *Phyniesz Olzo*. Téměř polovina z nich považuje text této písně za vyspělý, pravdivý a nadčasový. Melodii *Phyniesz Olzo* někteří považují za jednoduchou, ale právě v této jednoduchosti nacházejí sílu, která umocňuje její hodnotu. Současně pro mnohé z nich působí jako varování před skutečností, že jednou může být všechno jinak, jelikož dnešní kosmopolitní společnost nedbá na předávání tradice a Kubiszova odkazu. Tak jak to napsal i Kubisz, když se zmínil o slavíkovi, jako symbolu beznaděje čímž chtěl vyjádřit přerušení lidových tradic. Mnozí z nich, kteří se identifikují s místním regionem, u kterých tato píseň vyvolává pocity melancholie, vidí, že jazyk, kulturní dědictví a paměť z generace na generaci slábne.

*„ Bo tak naprawdę sobie trzeba uświadomić, że ta Olza nasza naprawdę płynie, rośnie tam stary dąb i że **warto przekazać Kubisza następnym pokoleniom** “.*

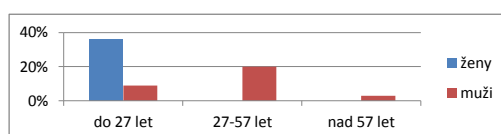
Díky této větě a mnoho dalším je vidět silné pouto této generace k místnímu regionu. Většina respondentů si myslí, že tyto písně je dobré znát, protože jim pomáhají v jednodušším určení své identity. Kubiszův odkaz získala tato generace díky pečlivému přístupu učitelů, kteří si uvědomují skutečnou hodnotu této písně. Častokrát tak dochází k tomu, že se *Phyniesz Olzo*, vedle regionální hymny, stává také školní hymnou. Jak si je jistě možné všimnout, v odpovědích se objevují slova jako: potřebný, nutný, hrdý, nejdůležitější symbol, což dokazuje má předchozí tvrzení, jak velký význam má pro mladé lidi výchova v lokální kultuře a předávání kulturního dědictví. Tato generace se angažuje v mnoha projektech, reprezentuje těšínský region na mezinárodních soutěžích atp. Jsem přesvědčena o tom, že právě i díky kontaktu s jiným etnikem, můžou být hrdí na to, odkud pocházejí a nestydí se projevit svoje názory. Troufám si tvrdit, že to vše dělají proto, aby mohli předejít jakési animositě regionální tvorby a nezapomnělo se na místní dějiny. Chtějí uchovat kulturní a zároveň regionální tradici, kterou jim předali jejich předkové.

Respondenti, kteří se dokázali identifikovat s obsahem *Phyniesz Olzo* neváhají, jestli patří mezi Poláky nebo Čechy, umí si své místo najít. Hodně mladých respondentů používalo regionální terminologii a uvažovalo o sobě jako o „*Zaolžianinie*“, tudíž se identifikují se svoji

„malou vlastní“ a jsou zakořenění v tomto regionu. Na této generaci hodně záleží, jak budou přistupovat ke svým dětem a tudíž, jestli Kubiszův odkaz bude pokračovat.

2. Znalost autora POUZE 1. textu

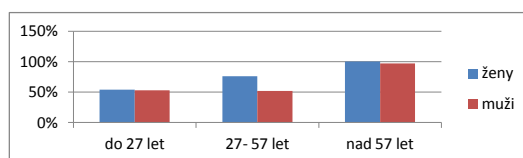

3. Znalost autora POUZE 2. textu

• Kategorie 28-57 let

Věkový průměr respondentů v této kategorii byl čtyřicetdva let. Celkový počet dotázaných byl 67 (z toho 42 žen a 25 mužů).

Výsledky této kategorie, z pohledu znalosti textů a znalosti autora, dopadly nakonec nad má očekávání. Více jak 70% žen napsala pod obě části básně Jana Kubisze. Větší problém s napsáním správného autora těchto písní, měli žel muži.

4. Znalost autora OBOU textů

Častým „problémem“ se stala záměna Jana Kubisze za Pawła Kubisze (o více, jak generaci mladšího autora než byl Jan Kubisz). O této záměně jmen jsem se již

zmínila na začátku této kapitoly. Avšak to, že někdo „nezná“ spisovatele a učitele Jana Kubisze neznamena, že se nemůže identifikovat pomocí jeho tvorby. Navíc se v této době regionální literatura (i kultura) přizpůsobuje sociálně-politickému kontextu národního celku. Tím myslím, že se měnila orientace tvorby, autoři té doby se snažili přerůst z regionálních rozměrů do celonárodních, opouštěli regionální témata a problémy. Abych byla konkrétní, Jan Kubisz je považován za autora klasického regionalismu, věrný své poezii, ve které idealizoval národ a lákal na krásy rodné země. Jeho tvorbu by se tematicky dalo přiřadit do nábožensko-kulturní sféry. Proto, když v 50. letech 20. století nastoupil na literární scénu Paweł Kubisz⁸⁰, který psal podle sociálně-politických vzorů a snažil se přizpůsobovat aktuálním trendům, nastala již zmiňovaná animozita tvorby Jana Kubisze⁸¹. Tvorba Jana Kubisze v té době začala žít nezávisle od svého autora. Na rozdíl od Jana Kubisze, který zůstal věrný regionu a nikdy „nevyšel“ mimo jeho hranice, byl Paweł Kubisz přiřazován k buřičům těšínské literatury. Jeho tvorba byla natolik expresivní a avantgardní, že zastínila tak významného tvůrce, jakým byl Jan Kubisz a sesunula jej do literárního neznáma. Tudíž v průběhu let, někteří z respondentů zapomenuli nebo pozměnili autora *Łyńiesz Olzo* na Pawła Kubisze, který dokázal schůdněji reagovat na aktuální problematiku a tím zastínit klasické pojetí regionalismu Jana Kubisze. I přes tuto animozitu píseň *Łyńiesz Olzo* žila a hlavně předávání kulturního dědictví nic nebránilo, neboť to se uskutečňuje hlavně díky přijímání hodnot (v tomto případě hodnot obsažených v *Łyńiesz Olzo*), které jsou v bezprostřední blízkosti člověka, čímž zároveň spoluutváří jeho osobnost a identitu. Odkaz z této písně byl zachován zásluhou rodinného prostředí, jelikož právě v rodině jsou tyto hodnoty, vědomosti a tradice předávány. Avšak k přehodnocení místních tradic došlo až postupem času. Začátkem 90. let se opět začala objevovat díla, které napsal Jan Kubisz a tím byl najednou opět předmětem diskuzí.

Mezi nejčastější odpovědi na otázku, kde se seznámili s touto tvorbou, patřilo prostředí školy a domova, čímž se téměř nelišili od nejmladší generace. Poměrně velký počet respondentů v této kategorii (především žen) pracuje nebo pracovala ve školství. Podle odpovědí v anketách bylo znát, že je s Janem Kubiszem spojuje nejen společný region, ale i poselství v podobě učitelského povolání. Právě tito lidé - učitelé, se nenechali zmást změnou tendencí v literatuře a politice. Pořád měli na paměti Kubiszův odkaz obsažený v *Łyńiesz Olzo*, „*pamiętaj swych przodków*” a snažili se zachovat regionální tradici. I díky

⁸⁰ Paweł Kubisz (1907 – 1968) - spisovatel, novinář a společensko-kulturní aktivista.

⁸¹ Viz. kapitola 4. 1.

této skutečnosti postupně docházelo ke „znovuobjevení“ Jana Kubisze, resp. pouze k oprášení jeho tvorby a učitelé mohli nejmladší generaci předávat opět kulturní tradici, která je specifická pro Zálží. I díky Kubiszově tvorbě svým studentům mohli pomoci v orientaci v regionu, následné identifikaci s prostorem a výslednou sebedefinicí.

„ Powyższe utwory uświadamiają nam czym jest nasz dom rodzinny, miłość do rodziców, do ojczyzny, do języka ojczystego, do tradycji, do pochodzenia. W podanej zwrotce Płyniesz Olzo jest przez autora wyrażone pewne ubolewanie, przestroga na przyszłość. Obawiam się, że w dzisiejszych czasach staje się niestety jak najbardziej aktualna. I gdzie popełniono błąd? Może jednak nie będzie aż tak źle? Obserwując jednak z racji swego zawodu naszą młodzież, a szczególnie jej rodziców, jestem umiarkowanym optymistą“.

*„Znajomość tych pieśni jest **bardzo korzystna**, dlatego że, wszystkie wiadomości, które uzyskujemy **rozwijają naszą osobowość i pamięć**“.*

„Te słowa piosenek są z wiekiem i profesją coraz bardziej aktualne“.

Musím říct, že učitelé na zdejších školách, které jsem měla možnost poznat a pozorovat, seznamují své žáky s regionální tvorbou již v raném dětství. Snaží se z ní vybrat to nejdůležitější, na základě čehož vychovávají a moralizují, tak jak to dělal Kubisz v *Płyniesz Olzo*. Dále se svými studenty vymýšlejí projekty, díky kterým by se nemělo zapomínat na známé osobnosti těšínského regionu, které svým přínosem do společenského života ovlivnily životy mnoha lidí. Můžeme se proto setkat s řadou akcí, památek atp. nesoucích jména známých osobností, tak např. škola v Hnojniku, kde se každoročně koná recitační soutěž jménem Jana Kubisze. Nebo kreslířská soutěž ke 150. výročí narození Jana Kubisze pořádána Základní školou s polským jazykem vyučovacím v Třinci⁸², ale také výstava Gustawa Morcinka v Karvině nebo Muzeum Karola Piegzy v Bukovci a řada dalších.

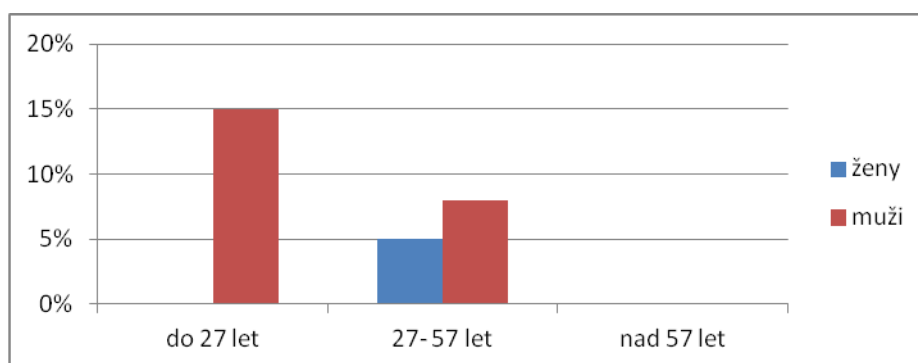
*„ Poczuję **tożsamość regionalną**, poczucie „naszyzmu”- odczuwalnego w „tych stronach”“.*

*„ Były dyrektor mojej szkoły w Gnojniku przypomina mi moją polskość i przynależność do ziemi rodzinnej, bo **rodzina- to podstawa, mowa ojczysta- podstawa, nie zapomnieć o polskości**“.*

⁸² Viz. Příloha č. 1, obrázek č. 9.

„ Jestem wdzięczna Kubiszowi za przekazanie mi tożsamości regionalnej. Bo „wszyndzi piękne, ale dōma nejpięknieji“, przyroda jest niemienna, wierna swojemu miejscu „urodzenia“, tylko ludzie zapominają na swoje korzenie“.

Tato kategorie ve svých odpovědích hodně zdůrazňovala předávání kulturního dědictví, jakožto jistoty „zakořenění“ v daném regionu. Je patrné, že nejde zapomínat na kraj, ze kterého pocházíme. Důraz kladou na předání pocitu identity, který jim pomohla vytvořit i tvorba Kubisze, neboť zdůrazňovala jejich pozici na Záolží. Díky těmto písním se respondenti cítí jako doma, ne jako „cizí“. Vzpomeňme si proto, jaké motivy se objevují v Kubiszově tvorbě. Především jsou to ty, které pomáhají spoluutvářet kulturní identitu - domov, tradice a víra. Znalost těchto písní řadí respondenty mezi polskou společnost na Záolží a utužuje v nich patriotismus k rodnému kraji.

5.Neznali vůbec text ani autora.

- **Kategorie nad 58 let**

20. století bylo plné různých, povětšinou však tragických událostí. Dvě světové války, rozdělení těšínského Slezska po vzniku Polska a Československa atd. Je proto snáz pochopitelné, že lidé, kteří vyrůstali v období války nebo dospívali v období jejich největších následků, jsou hodně vázání na kraj, ze kterého pochází. V této kategorii, anketu zodpovědělo 77 respondentů (z toho 34 žen a 33 mužů). Znalost textů je pro všechny z nich samozřejmostí, Jana Kubisze si moc váží a jeho tvorbu považují za součást regionálního vzdělávání. Celkově si tato generace bude vážit Kubiszovy tvorby i proto, že se snažil uchovat paměť o lidech, věcech a pocitech v průběhu války a jejich života. Respondenti ve svých odpovědích hodně vzpomínali na své rodiče, kteří je učili (také pomocí *Płyniesz Olzo*) znát základy regionální

kultury a tak je obohacovali o životní hodnoty, se kterými se jako lidé, Poláci žijící na Těšínsku identifikují. Opět se zde potvrzuje obrovská funkce rodiny, která šíří kulturu těšínského regionu. Předává svým dětem specifický systém hodnot, pohledů, jak se dívat na svět a soubor etických norem. V případě této kategorie je podíl Kubiszova odkazu nenahraditelný. Mnoho z nich vzpomínalo na dobu, kdy díky těmto písním, které mají velice silný patriotický charakter, přežili období války. A právě i toto je také jistým důkazem toho, jak Kubiszova tvorba dokáže umocňovat pocity a identitu některých lidí.

„Pozwolily nam przetrwać trudy wojenne”.

„ Powinno znać te teksty, ponieważ słuszno uważano, że są one składnikiem edukacji regionalnej i jako takie wyposażą mnie w wartości, z którymi jako człowiek, Polak, mieszkaniec ziemi cieszyńskiej będę się identyfikował”.

*„ To są po prostu hymny Zaolziaków. Moji uczniowie **musieli znać** wszystkie zwrotki na pamięć. Nawet moje wnuki (3 i 5) już je śpiewają”.*

*„Swoją treścią dają mi poczucie tożsamości do terenu Zaolzia. Wszędzie się je śpiewa. Są to pieśni patriotyczne, które **znów uczymy znać** nasze wnuki”.*

*„ Wyrażają po prostu naszą tożsamość. Jest to **uświadomienie Polakom na Zaolziu**, z kąd pochodzimy i co jest to kraj ojczysty- nie Polska, nie Czechy, ale ZAOLZIE!!!”.*

„ Kubisz chciał nam przekazać, byśmy się cieszyli ze swojej malej ojczyzny, choć na pozór to wygląda pretensjonalnie czy wręcz egoistycznie”.

Nejstarší generaci byla Kubiszova tvorba blízká i svou nábožensko-regionální tematikou, tak i svým obsahem a odkazem. Všichni respondenti se shodli v potřebnosti předávání Kubiszova odkazu následujícím generacím již od raného dětství z titulu nutného zajištění kontinuity místní tradice, paměti a kultury. Je nezbytné věřit v to, že mladá generace přijme „životní moudra” starší generace a nezapomene na rodný jazyk, tradice svých předků, zemi, kraj, ze kterého pochází, tak jak to napsal Kubisz v *Płyniesz Olzo*. Právě díky této neoficiální hymně, se jednodušeji a lépe můžeme identifikovat se Zaolžím.

4.3. Vyhodnocení studie – celkové vyhodnocení

Na začátku kapitoly věnované Kubiszovi jsem uvedla citát Tomáše Bati, který pojednává o životní povinnosti každého člověka a končí slovy: Byl nám propůjčen s povinností odevzdat jej potomstvu rozmnožený a zdokonalený. Dá se tedy říct, že tvorba a zhodnocování vlastního života je povinností i privilegiem: Ze svých nám propůjčených darů života, skládáme účty vrstevníkům i příštím generacím. Naše „životní vyúčtování“ by nemělo skončit schodkem, ztrátou nebo snad přímým okradením či ochuzením našich současníků i následovníků. Proto, když se soustředíme na odkaz, který se Kubisz snažil předat svým studentům a nepřímo i dalším generacím těšínského Slezska, dojdeme k tomu, že jeho život je pro mnohé příkladem. Otázka identity je bezpochyby důležitá pro každého člověka. Věřím, že je důležitá i pro ty, kteří se nad ní nezamýšlí, pouze ji berou jako hotovou skutečnost, která se vytvořila v průběhu jejich života zcela automaticky. Tento pohled, a o tom jsem přesvědčena, se však u nich může vytvořit z důvodu toho, že jejich rodiny předávaly odkaz Kubisze nenásilným způsobem. Tento nenásilný způsob může být důsledkem tradování regionální kultury v rodinném kruhu, čímž se o hodně přirozeněji vytváří a upevňuje pocit identity každého jedince. Cílem této studie bylo hlavně zodpovězení otázky, zda-li má Kubiszova tvorba podíl na utváření identity místních obyvatel a jak ji vnímají a znají lidé v rámci průřezu jednotlivými generacemi. Jsem přesvědčena o tom, že díky podmínkám, které jsem si nastavila pro provedení studie, se mi podařilo zjistit poměrně zajímavá fakta. Výsledky této studie dokazují, že místní lidé potřebují mít pocit domova a zároveň se potřebují identifikovat se Záolžím. Velkou mírou jim v tom pomáhá tvorba Jana Kubisze, která má podle všech respondentů, nezávisle na věkové kategorii, velkou hodnotu a je považována za kulturní dědictví těšínského Slezska. Polskou menšinu na Těšínsku můžeme proto hodnotit jako vyspělou. Je to společnost, která si zakládá na historické paměti, je si vědoma svých specifických hodnot, je schopná společně komunikovat pomocí tradičních symbolů tohoto regionu. Z výsledků studie vyplývá, že Kubiszova tvorba není u všech respondentů jednotlivých kategorií stejně známá, což je pochopitelné, neboť každý vyrůstal za jiných společensko-politických okolností a měl jiný způsob výchovy. Avšak ani tato skutečnost nebránila tomu, aby jeho tvorba působila na sebeidentifikaci místních lidí. V odpovědích respondentů se často objevovaly pojmy, jako národní hrdost, tradice a národní jazyk (v případě polské menšiny na Těšínsku za něj můžeme považovat i těšínské nářečí, tedy *gwarę cieszyńską*). Velká většina respondentů zdůrazňovala důležitou úlohu svých rodičů a prarodičů, kteří je seznamovali s hodnotami místní společnosti od útlého dětství, ať už pomocí ústní slovesnosti, regionálního tisku nebo regionální kultury v podobě tvorby Jana

Kubisze a jeho odkazu z hymnické písně *Phyniesz Olzo*. I z důvodu toho, že jim tyto hodnoty byly „vštěpovány“ již v dětství se určité věci, jako pohled na problematiku Záolží, jako pohraniční oblasti, výrazně projeví v jejich životě. Každý respondent si s těšínským regionem vytvořil řadu asociací, kterým připisuje určitý význam. I v problematických situacích, jako jsou projevy netolerance, si většina z nich nedělá starosti, neboť jsou naučení si stát za svým a bránit si svůj původ. Nemají problém určit, kým jsou, což je hlavní parametr určující identitu. Naopak, bytí Polákem na Záolží dává řadě z nich pocit odlišnosti a jedinečnosti. Je třeba si uvědomit, že bytí samým sebou znamená jakýsi projev odvahy, neboť pokud si člověk umí přiznat kým je a stojí si za tím, je ochoten připustit i své vlastní chyby a slabosti. Avšak, tímto přístupem si člověk upevňuje svojí pozici, pocit identity, který je odolný vůči různým sociálním stereotypům. Musím však připustit i možnost, že tito lidé mnohdy nedají ani šanci, aby jejich pozice byla narušena nějakou mírou stereotypů. Pohybují se totiž v etnické skupině, kde mluví společným jazykem, setkávají se na společných akcích pořádaných PZKO nebo Maticí školskou. Tyto akce jsou posléze místem připomínání a předávání „své“ kultury a regionální tradice. Také díky studiu na polských školách, kde se otázka identity řeší přímo na hodinách společenské výchovy, dostává mladá generace možnost zamyslet se nad procesem jejího utváření, jakož i poznat jevy spojené s jejím určením. Na Záolží můžeme sledovat dvě roviny identifikace. Z jedné strany je to rovina tzv. „malé vlasti“, která se vyznačuje intimními vazbami s nejbližším okolím i k duchovnímu prostoru soukromých zážitků. Ze strany druhé je to rovina tzv. „velké vlasti“, což znamená jakýsi ideový konstrukt společného kulturního dědictví a souboru nejdůležitějších hodnot vlastní sociální skupiny. V Kubiszových dílech se témata pojednávající o kulturní, národní či etnické identitě spojují s místy, které představují prostor pro vytváření lidského sebedefinování a rozhodujících životních momentů.

I když pro většinu respondentů je sebedefinování velice důležité, samozřejmě se mezi nimi našli i takoví, pro které otázka identity není natolik důležitá a je jim jedno kdo nebo co ji utváří. Tito jedinci se objevili pouze v nejmladší kategorii. Můžeme tedy připustit šanci možného vývoje a změny postoje k otázce sebedefinování. Závěrem se dá proto konstatovat, že téměř všichni respondenti nabádají k tomu, aby se pomocí Kubiszovy tvorby uchovávala paměť na předchozí generace. Doufají a věří mladé nastupující generaci, že se bude snažit Kubiszův odkaz dále předávat. Pro žádného z respondentů není důležité to, jestli se někdo určí jako Polák, *Zaolzianin* nebo *Tustelok*, je pro ně důležité, aby při určení své identity znali a snažili se dodržovat odkaz obsažený v *Phyniesz Olzo*.

Dovolte ještě jednu glosu k citátu Tomáše Bati, která je zároveň jakýmsi shrnutím k vyhodnocení studie. Pokud vyjdeme z citátu, že život nám byl propůjčen, abychom jej potomstvu odevzdali rozmnožený a zdokonalený – můžeme život vnímat taky i jako otevřený účet MÁ DÁTI. Ono skutečně své životy začínáme s podstatným - MÁ DÁTI a měli bychom je končit s ještě podstatnějším - DAL. Za konečnou bilanci jsme zodpovědní jen my sami. Náš život je kapitál a tudíž musí vytvořit něco navíc ... něco pro jarní sklizeň. Tolik glosa k citátu.

Ano - výsledky studie prokázaly neopomenutelný vliv tvorby Jana Kubisze na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska. Ano, kapitál, kterým disponoval, rozmnožil, zanechal dědictví, dědictví obyvatelům těšínského Slezska, dědictví, které pomáhá jejich sebeutváření, pomáhá jejich sebedefinování, pomáhá určovat jejich identitu. Ano, bilance životního vyúčtování Jana Kubisze skončila s podstatným - DAL.

4.3.1. Studie Kubiszova vlivu na tři generace Těšínska – tvořivé poznání autorky

Jelikož, tak jak jsem už psala v úvodu, mám ráda tvořivé poznání. Dovolte mi proto, tuto práci rozšířit o právě takovýto úhel pohledu.

Postavme si jako východiska: etnikum – skupina lidí – sociální skupina lidí – rozvoj, vývoj, evoluce takovéto skupiny. K takovému pohledu, který chci zmínit, jsem dospěla při vyhodnocování studie, kdy jsem si dala dohromady několik komponentů a připomněla si *motto*: Pro děti našich dětí. Jak vyplynulo z předchozího vyhodnocení studie, Jan Kubisz byl pro mnohé respondenty výjimečným učitelem, který spoluvytvářel jejich identitu. Identita je souborem několika hodnot, které jsou předávány z generace na generaci. Tato skutečnost evokuje určité zamyšlení o jakémsi organickém uspořádání takovéto etnické skupiny. O jejím vývoji, o možném pohledu na vývoj, evoluci takového organického uspořádání, jako na evoluci živých organismů. Ono právě biologie vnáší do novodobých vědních oborů rozhodný moment evoluce, to znamená pohybu, změny a původu bádání této neurčitosti. Ukazuje to na očividný zájem vracet se k podstatám, k přírodnímu pojetí dokonce ve vědách, kde dosud tento přístup, tato novota neměla místo. Významným faktem, který zásadním způsobem ovlivnil bádání vývoje – evoluce, vznik genetiky a posléze objev DNA – jako nositelky genetické informace.

Ráda bych spojila význam DNA, jako nositelky souboru nezaměnitelných hodnot a informací s problematikou, kterou jsem se zabývala, to jest Kubiszově odkazem. Ráda bych

tímto Kubiszově odkazu přiřadila hlubší význam, díky kterému bude mezi lidmi lépe zapamatovatelný a nezaměnitelný.

Pohled, jakým vnímám předávání tohoto odkazu z generace na generaci je následující. Jan Kubisz místním lidem předával pomocí svých přednášek regionální a kulturní tradici. Zanechával v nich tak jistou „stopu“, nějaký kód, se kterým se mohli identifikovat, a který oni sami následně přenášeli na své potomky. Proto mi dovoluji trochu osobní empirie ve spojení: Kubisz, DNA, tj. **Kubiszova DNA**⁸³. Tento pojem jsem vytvořila na základě výsledků této studie, vycházející z předchozích zkušeností a poznání. V průběhu práce jsem se zmínila také o tom, že předávání tradice mezi rodiči - dětmi, prarodiči - vnuky, budu vnímat jako kruh. Proto jsem si dále dovolila také vytvořit a použít pojem tzv. **generačního kruhu**⁸⁴. Podstatou je předávání jistého odkazu, kulturní tradice, kterou je možné nazvat *Kubiszova DNA*. Jsou to ty prvky, o kterých se respondenti zmiňovali, že je získávají „automaticky“, ty prvky, které jsou nenásilně předávány pomocí odkazu obsaženého v *Płyniesz Olzo* a i v dalších Kubiszově dílech. Předchozí věty se pokusím aplikovat do *generačního kruhu* takto. Představte si, že stejní lidé, které vyučoval Kubisz (teoreticky by to byla 1. generace- tedy pamětníci Kubisze) měli potomstvo, kterému předávali tytéž vědomosti, kterým je učil Kubisz. Učili své děti znát místní regionální kulturu stejně, jak je to učil Kubisz. Tyto děti jsou 2. generací, zároveň tedy tvoří kategorii 58 a výše této studie. Tato generace vyrůstala v takto naučeném a vyprofilovaném kulturním povědomí, které ji pomáhalo a zároveň bylo oporou v průběhu 2. světové války a i několik let po ní. Tato generace, silně spojená s polským národem, přivádí na svět 3. generaci (resp. kategorii 26- 57 let v této studii), které předává *Kubiszovu DNA*. Tato „DNA“, tak jak dokazují výsledky studie, je v ní upevňována v rodině, ale také ve škole. Mění se politický systém je nicméně přivádí na scenář. Učí se sice o kultuře místního regionu, avšak mnoho věcí je pedagogicky mystifikováno nebo častěji ani nevyřčeno. Takto dochází k značné anonymitě Kubiszovy tvorby a ztrátě „*Kubiszovy DNA*“, výsledkem čehož dochází také k častější záměně Jana Kubisze za Pawła Kubisze. Tito lidé se přesto identifikují s odkazem, který v sobě nese *Płyniesz Olzo*, ale není možné tvrdit, že je to *Kubiszova DNA*, s čím se identifikují, zůstává pouze samotný odkaz. Přirozeně i tato generace přivádí na svět potomky - 4. generaci (kat. do 27 let), které je už předána pouze „*kulturní DNA*“ čili kulturní dědictví. Proč pouze *kulturní DNA*? Neboť kulturní je z toho důvodu, protože v průběhu

⁸³ Chápejme, jako nositelku geneticko-kulturní informace.

⁸⁴ Tady je nutno upozornit na následující: řazení generací je zde oproti studii pozměněno. 1. generaci tvoří pamětníci a studenti Kubisze, 2. generaci tvoří 3. kategorie ze studie (58 a více), 3. generaci tvoří 2. kategorie ze studie (28-57) a proto 4. generaci tvoří 1. kategorie ze studie, tedy respondenti do 27 let.

dospívání 3. generace, došlo ke ztrátě prvků Kubiszova kódu, který byl nevědomky modifikován do kódu/ odkazu někoho jiného. Tím pádem, se tito lidé mohli identifikovat pouze s odkazem v obsahu daného díla (Kubisze), aniž by věděli, kdo je skutečně jeho původcem a autorem. Pouze někteří, zpravidla učitelé, kteří znali danou problematiku, se bez váhání dokázali ztotožnit s „*Kubiszovou DNA*“. Tento jev byl dobře viditelný v období komunismu. Následně, po skončení období železné opony, se svět začal navracet zpět k demokracii. Proto se mnoho institucí, ke kterým patří i samotné školství začíná vracet k tradicím a původní regionální tvorbě. Můžeme s klidným svědomím říct, že se v obecné rovině sice směřuje k evropským trendům, ale na Těšínsku si obyvatelé váží svého původu a v rodinách, či školách se nabádá k následování „*Kubiszovy DNA*“. Výsledky studie dokazují, že Kubiszův odkaz má velkou tradici, je předáván mezi jednotlivými generacemi, čímž se dá pozitivně hodnotit „funkci“ *generačního kruhu*. Na základě této studie je vidět, jak velkou váhu má na jedince pocházejícího z národnostní menšiny výchova v lokální kultuře. Předáváním odkazu a kulturního dědictví se zároveň hlásíme ke kontinuitě prostředí, čímž se stáváme jeho dědicem. Dá se tedy říci, že identita je natolik stálá a trvalá nakolik byl kvalitní proces, během něhož vznikala. S obdobou se setkáváme nejen v sociálních, ale i v podnikových a průmyslových systémech, kde pouze výsledkem kvalitního procesu je kvalitní výrobek, ne naopak. Kvalitní proces je kvalitní jen tehdy, pokud jeho součástí jsou kvalitní lidé. Provedeme-li vzájemnou komparaci výše zmíněných pohledů a promítneme je do výsledků studie, můžeme dovodit, že umění sebedefinování je výsledkem procesu řízeného lidmi (kvalitními), kteří mají v otázce identity zcela jasno a chtějí ostatním předat svůj životní kód.

5. Závěr

V práci jsem se soustředila na prokázání vlivu Kubiszovy tvorby na identitu a kulturní povědomí tří generací těšínského Slezska. Na začátku této práce jsem si stanovila metodologická východiska, na základě kterých jsem v praktické části vyhodnotila jednotlivé přístupy lidí k tvoření identity a předávání tradice. Proto, abych mohla splnit cíle, které jsem si určila v úvodu této práce, jsem provedla studii, čímž jsem získala výsledky, které jasně dokazují neopomenutelný vliv Jana Kubisze na utváření identity místních lidí. Musím přiznat, že na začátku jsem byla trochu skeptická, jelikož místní region a mentalitu místních lidí dobře znám a z předchozích rozhovorů jsem navnímal, že většina z nich snad i může mít problém odpovědět na otázku týkající se určení jejich identity. Proto mě velice překvapily výsledky studie, které dopadly nad má očekávání. Neboť všichni dotazovaní respondenti na Záolží si uvědomují, že předávání tradice obsažené v Kubiszově tvorbě z rodičů na děti, z generace na generaci je nesmírně důležité. Tuto tradici považují za ohromné bohatství, které se všichni snaží ochránit před zapomněním. Příjemným zjištěním pro mě bylo to, že celých 87 % respondentů uvedlo ve svých odpovědích něco, z čehož se dalo usoudit, že se identifikují s regionem, na což měla vliv také Kubiszova tvorba nebo jeho odkaz, který jim předávali jejich předkové. V jeho pohraniční tvorbě si je možné všimnout jednoznačného způsobu, jakým vnímá region. Projevuje se to hlavně v poukazování na jeho krásy, ale také upozorňování na existující rozdíly mezi představiteli různých kultur. Například regionalismus v literatuře Jana Kubisze byl téměř vždy inspirován signálem jistého „deficitu“ v národním kulturním celku. Jako „deficit“ můžeme bezesporu vnímat ať už otázku polskosti, která byla pod neustálým tlakem nebo otázku omezených kulturních možností, kdy se lidé nemohli nijak výrazně projevit. Jeho díla měla zpravidla funkci veřejného projevu někoho „zdola“ vůči někomu „shora“. V některých dílech Kubisz projevil svou nespokojenost. Vše co Kubisz sděloval, pramenilo z prožité reality. Díla Jana Kubisze mají specifický sběratelsko-dokumentární charakter. Téměř všechna Kubiszova díla jsou výsledkem jeho osobní zkušenosti. V mnoha z nich můžeme rozpoznat jeho životní filozofii, díky které hledal oporu a sílu v boji za záchranu polské literatury před okolními vlivy. Jan Kubisz se dokázal plně identifikovat se „svým“ regionem a díky stylu jakým psal, si troufám říct, že se mu s tímto kouskem země podařilo spojit i své čtenáře a posluchače. Považuji za pozoruhodné i to, že Jan Kubisz identitu nikdy nedefinoval. Vnímá ji nepřímo jako výsledek procesu, svého snažení, jehož výsledek se je schopen projevit až postupem času. Nikdo před Janem Kubiszem nevytvořil z hlediska obsahové stránky tak srozumitelná a hodnotná díla, která je možné z časové perspektivy považovat za typická díla těšínského regionalismu. Díky tomuto

mému tvrzení považují označení Kubisze - „otec těšínské literatury“ za zcela oprávněné a z hlediska pozdějšího regionálního vývoje také za oprávněné považují označení „**ojciec literatury zaolziańskiej**“. Na závěr si dovolím zcitovat Zofii Kossakowou, která se vyjádřila na téma regionální spisovatel: „*Określenie „pisarz regionalny“ nie zawiera w sobie nic umniejszającego. To miłość swojej dziedziny, swojego terenu tak wielka, że przesłania wszystkie inne, stają się granicą świata. Skarbnica literatury posiada wiele arcydzieł zrodzonych z regionalizmu. Pisarz regionalny stanowi zwierciadło, w którym przeglądają się jego współplemieńcy. Poznają w odbiciu samych siebie, spostrzegają cechy, o których sami nie wiedzieli. Te odkrycia budzą w nich ciekawość książki i pasję czytania. Pisarz regionalny wychowuje czytelników dla siebie i dla literatury ojczystej*“⁸⁵.

⁸⁵ Rosner. E.: Wokół Zofii Kossak, Górki Wielkie, 1995, s. 23.

6. Seznam použité literatury

Prameny:

Kubisz, Jan: Pamiętnik Starego Nauczyciela, Cieszyn: Wydawnictwo Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, 1928

Kubisz, J.: Z niwy śląskiej, Lwów: Towarzystwo Wydawnicze, 1902

Sekundární literatura:

Bokszański, Z.: Tożsamości zbiorowe, Warszawa, 2005

Cicha, Irena: Stonawka od źródła do ujścia, Český Těšín: Regio, 2004

Damrosz, J.: Region i regionalizm, Warszawa, 1987

Damrosz, J.: Symbolika regionu jako wyznacznik odrębności, Opole, 1988

Hrbata, Z.: Román a „genius loci“. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha, 1994

Kadłubiec, K. D. a kol.: Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava, 1997

Kaszper, R., Małysz, B.: Poláci na Těšínsku, Český Těšín, 2009

Kolbuszewski, J.: Rzeki. Antologia poetycka. Wybór opracowań, Wrocław, 1998

Kopaliński, W.: Słownik symboli, Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2001

Kraus, J.: Nový akademický slovník cizích slov A-Ž, Praha, 2005

Kubisz, J.: Olza „Kalendarz Cieszyński 1990“, Cieszyn, 1989

Lewowicki T.: Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości- problemy i sugestie rozwiązań, Warszawa- Toruń, 2008

Lewowicki, T., Grabowska, B.: Społeczności pogranicza- Wielokulturowość- Edukacja, Cieszyn, 1996

Michalska, M.: Religijność na pograniczu. Polacy na Zaolziu, Český Těšín, 2006

Muszyński, H.: Zarys teorii wychowania, Warszawa, 1975

Región v národnej kultúre, Zborník prác z IX. konferencie o literárnom vzdelaní, Dolný Kubín- Nitra, 1988

Rosner. E.: Wokół Zofii Kossak, Górki Wielkie, 1995

Rusek, H.: Religia i polskość na Zaolziu, Kraków, 2002

Sztompka, P.: Socjologia. Analiza społeczeństwa, Kraków: Znak, 2007

Svoboda, J.: Literatura a region, Ostrava- Opava, 1995,

Vlašín, Š. a kol.: Slovník literární teorie. Praha, 1984,

Witkowski L.: Rozwój i tożsamość w cyklu życia, Toruń, 1989

Zahradnik S., Ryczkowski M.: Korzenie Zaolzia, Warszawa- Praga- Trzyniec, 1992

Zielonka, Z.: Geografia życia literackiego polskiego kręgu kulturowego na Śląsku, Słupsk, 1994

Periodika:

Kaszper, K.: Chleb ziemi In Z miłości do ziemi i ludzi, Czeski Cieszyn, 2001

Kaszper, Kazimierz: Jan i Paweł czyli dwa bieguny zaolziańskiej literatury, Czeski Cieszyn, Śląsk, 2005, nr 6.

Kaszper, K.: Nielatwe posłannictwo In Kwartalnik nauczyciela opolskiego, 1996, nr 3 a 4

Przeczek, G. : Jan Kubisz- pieśniarz ludu śląskiego, In Kalendarz „ Głosu Ludu na rok 1948“, rocznik III, red. Andrzej Kubisz i Henryk Jasiczek

Przegląd Polonijny, 1993, nr 4

Zahradnik, F.: Jan Kubisz In. Kalendarz <<Zwrotu>>na rok 1959, rocznik VI, PZKO, 1959

Zaolzie, Polski biuletyn informacyjny, nr 12/ 2006

Elektronické zdroje:

Český statistický úřad:

[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2003170D4/\\$File/41140315.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2003170D4/$File/41140315.pdf),

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/01000-12>

Příloha č. 1 - Obrázky

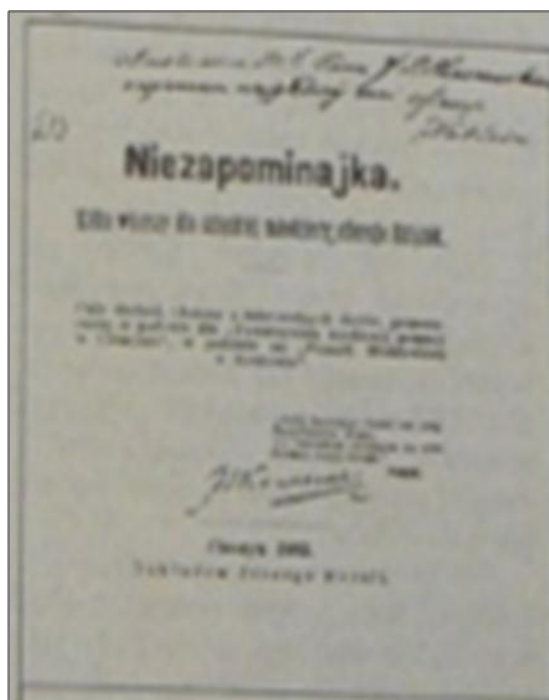
1. Dům Jana Kubisze z roku 1910.

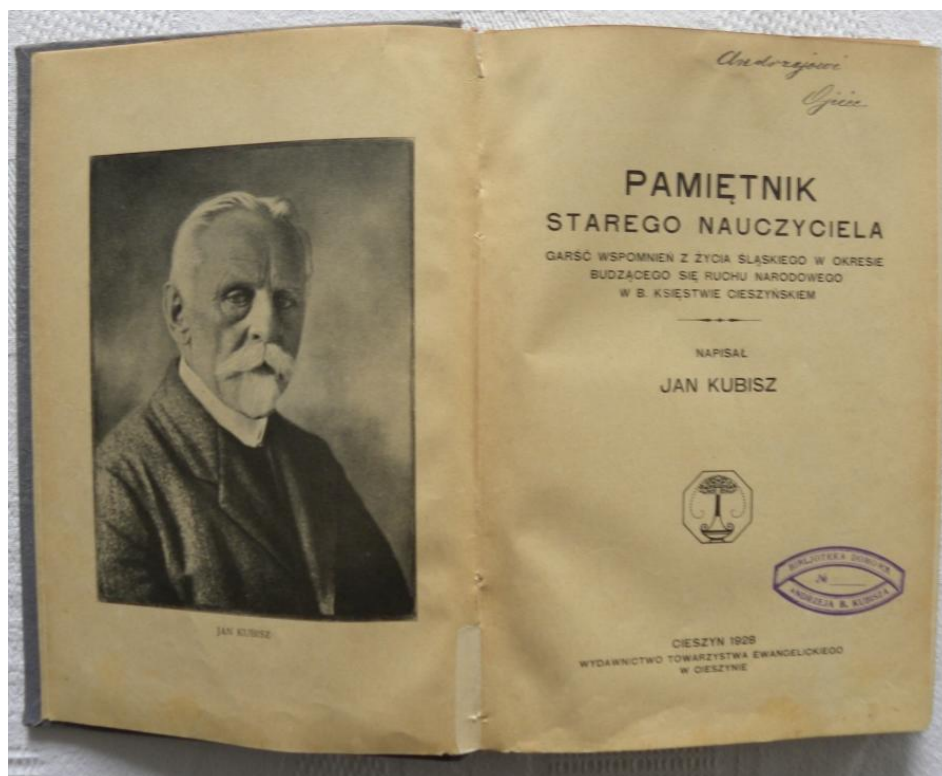
1. Portrét Jana Kubisze a jeho manželky.

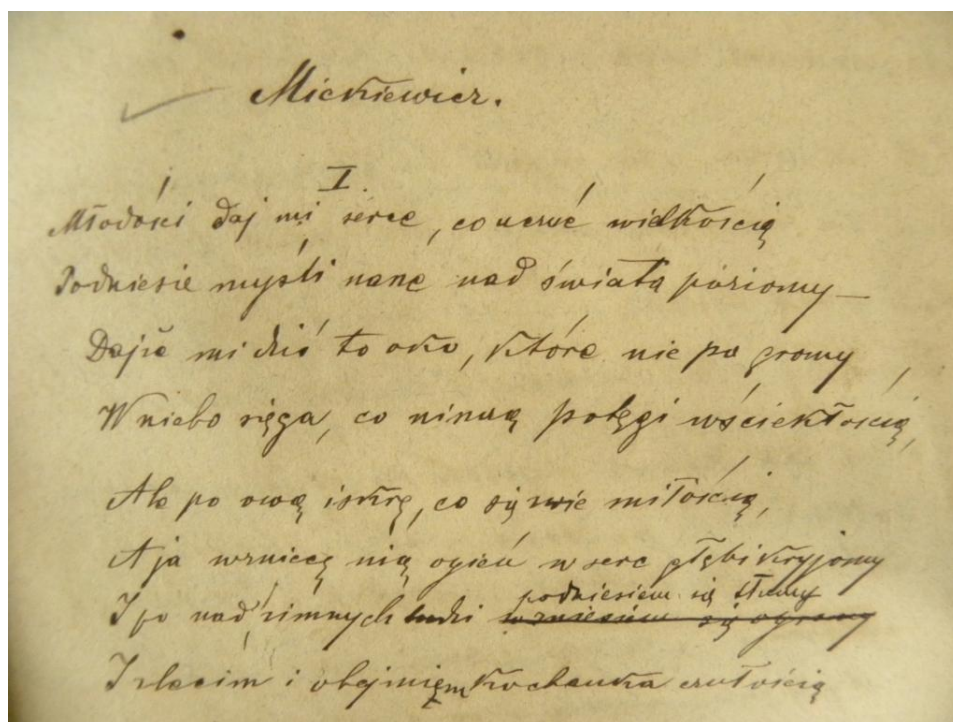
4. Pomník Jana Kubisze v Těšíně. V popředí vnučka Jana Kubisze Alicja Tobołová se svými dcerami. (Fotka se soukromé sbírky p. Tobołové).

5. Titulní strana sbírky Niezapominajka, s dedikací J. I. Kraszewskiemu.

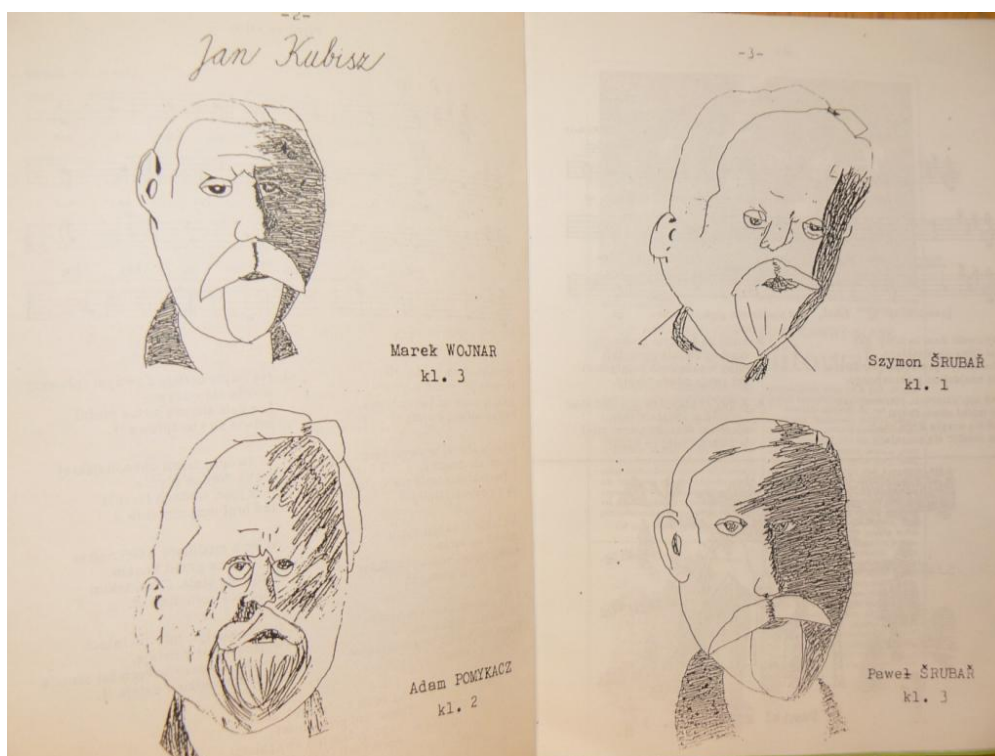
6. První vydání Pamětníku starého nauczyciela s dedikací pro nejmladšího syna Andrzeje- „Andrzejowi Ojciec”.

7. Vzor rukopisu Jana Kubisze.

8. Článek o revitalizaci parku Jana Kubisze v Konec.

9. Portréty Jana Kubisze, které namalovaly děti k 150. výročí jeho narození.

Příloha č. 2 - Płyniesz, Olzo po dolinie

Płyniesz, Olzo, po dolinie,
Płyniesz, jak przed laty,
Takie same na twym brzegu
Kwitną wiosną kwiaty.

A twe wody w swoim biegu,
Się nie zamąciły;
I tak samo lśnią się w słońcu,
Jak się dawniej lśniły.

Ale ludzie w życiu swoim
Zmienili się bardzo;
Zwyczajami, wiarą przodków
Ledwie że nie gardzą.

I dąb z dębem na twym brzegu,
Jak szumiał tak szumi;
Lecz wnuk starą mowę dziadów
Ledwie że rozumie.

Na twym brzegu dawnym śpiewem
Słowik się odzywa;

A dziś śliczne pieśni nasze
Ledwie że kto śpiewa!

Jordan w ziemi Chananejskiej,
Święte ma znaczenie:
W jego wodach Izraela
Lud brał oczyszczenie.

Więc z modlitwą uklęknąłem
W pokorze przed Panem:
Byś się stała, Olzo, takim
I dla nas Jordanem!

A tak kiedyś - gdy nad falą
Wiosną wiatr zawieje,
Wnuk usłyszy w fal twych szumie
Przodków swoich dzieje,

I usiedzie na twym brzegu
dumać nad przeszłością -
I żyć będzie dla swej ziemi
Czynem i miłością!